

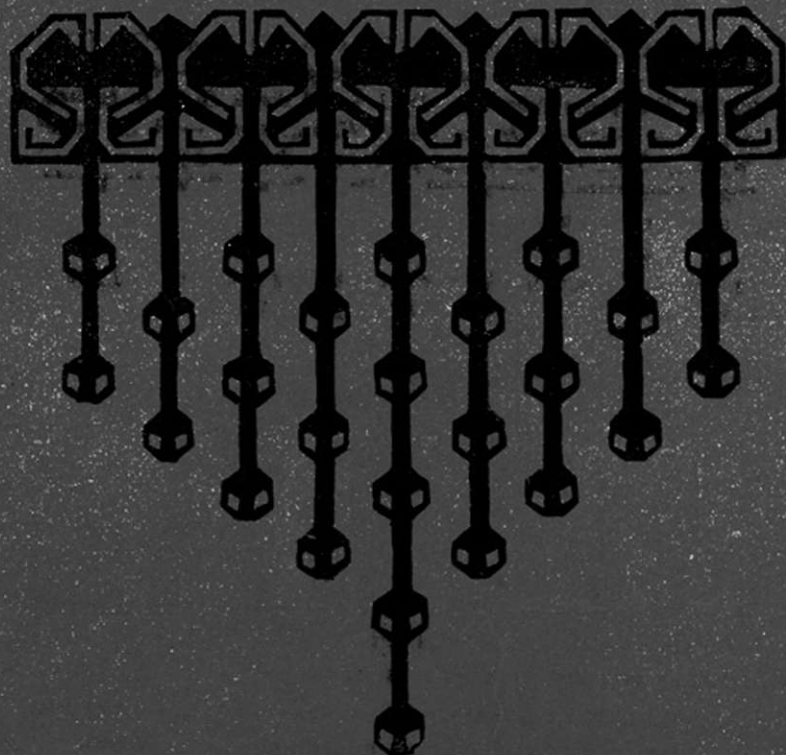
LJUBLJANSKI

ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

LETNIK XXXII.

JUNIJ 1912

ŠTEV. 6.

Vsebina junijskega zvezka:

1. R. M. Vojanov: <i>Ribič Ante</i>	281
2. Dr. Ivan Lah: <i>Izpoved slepca</i>	284
3. M. Kocjančič: <i>Pot iz noči</i> . (Konec.)	289
4. Josip Wester: <i>Dr Jakob Sket</i>	296
5. Jos. Premk: <i>Krona v višavi</i> . (Dalje prihodnjič.)	306
6. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i> . (Dalje prihodnjič.)	316
7. Pastuškin: <i>Gospodična Rezi</i> . (Konec prihodnjič.)	320
8. Književna poročila.	
A. Debeljak: <i>Fr. Milčinski, Muhoborci</i> . — Joso Jurkovič: <i>Krmar Milanovič</i> . — J. Jurkovič: <i>Spisi Mišjakovega Julčka</i> . — V. S.: <i>Jožef Ribičič, Kraljestvo čebel</i> . — Dr. J. Š.: <i>B. Bevk, Grški in latinski klasiki</i> . — Medicus: <i>Dr. Jos. Rakež, Uho in sluh</i> . — J. Š.: <i>Pavel Poljanec, Črtice iz slovenskega političnega dela in boja</i> . — O. R.: <i>Anton Kosi, Šola in narodnost</i> . — Dr. V. Zupan: <i>Robert F. Arnold, Das moderne Drama</i>	331
9. Razni zapiski.	
Dr. Jož. A. Glonar: <i>Graška univerza in Slovenci</i> . — <i>IV. jugoslovanska umetniška razstava</i> . — <i>Nova grobova</i>	334

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Šlebinger.

Upravišтво v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

R. M. Vojanov:

Ribič Ante.

Ob zeleni Savi, valoviti,
med vrbovjem in tresočim bičjem,
v bajti trhli je sameval Ante.
Vozil starec je ljudi čez Savo
bodi v jutru, bodi v polnem solncu,
strašil ni se mraka, ne polnoči,
zbehal ni ga val, ne ura huda.

Bila noč je svetega Martina.
Na Posavju, zelenem Posavju,
je zdivjala noč jesenska bajna;
sikal sever silen je čez Savo,
bil z vrbovjem preperelim vojsko.
Jekala so stara dupla debla,
žvižgale so v temo veje vitke,
grom grmel je, bučali odmevi
in drevili težki se oblaki.
Sava polna molkle je bobnela,
zlival dež se mrzel nepretržno,
bil ob vale, bil ob brege bele
na Posavju, zelenem Posavju.

Ribič Ante je sedel za mizo,
lučica je v okencu gorela,
znamenje za kasnega Posavca.
A na mizi, javorovi beli
se smehljala polna je majolka,
polna vina iz goric prisojnih,
ki prinesel ga je sosed Juri.

„Dobro vino imaš, sosed Juri!
Čutiš v žilah trudnih voljo dobro,
čutiš voljo dobro v vsem telesu
in pomlaja se ti glava stara.

Stara glava? Kaj še! Saj je mláda,
 staro tole je Posavje tožno!
 Bogme, Juri, dober ti si sosed,
 daš mi vsako leto ga v pokušnjo.
 Daj bog zdravje, vinčar, sosed Juri!“

Pil je, pil in bil vesele volje
 in razvnet je stopil v leta prošla;
 mlajšega se čuti ribič Ante.
 In stopila so dekleta predenj,
 pri katerih vasoval je davno:
 „Vsem vam hvalo, ve dekleta lepa!
 Daj bog zdravje, zlati sosed Juri!“

V oknu lučka je brlela komaj,
 poltema je vstala v nizki hiši.
 „Bog te živi, Juri, duša zlata!“
 ždel je Ante, glavo med rokama,
 in nazaj je mislil v svoje čase. —

„Glej ga, Ante! Dobro srečo, Ante!
 Še živiš in še ljudi prevažáš?
 Spet sem tukaj, ko takrat pred leti,
 danes spet bi rad na stran hrvaško.
 Mraz je zunaj, skozinskoz sem moker!
 Vino imaš dobro, ribič Ante,
 kakor takrat, v znani mi majolki.
 Malo siv si, to so leta, haha?
 Saj spominjaš se me, ribič Ante?“

Bulil Ante je v prikazen pozno,
 vzel majolko, pil v požirkih žejnih;
 tresel mraz ga, grelo ga je vino.

„Tisto noč je bilo, kakor danes.
 Tresk na tresk in liv na liv iz teme.
 Prišel k Tebi sem lepó premočen!
 Lučka nama je svetila tale.
 Štel sem mokre bankovce za mizo,
 bilo jih je dobre štiri prste.

Za prašiče treba je denarja!
 Te oči še danes vidim tvoje!
 Imaš prav, le pij, pošteni Ante,
 z vinom ženeš iz glave spomine.
 In potem, saj veš, kako je bilo!
 Bil si jakši korenjak od mene,
 vedi vrag ga, saj sem trden v kitah.
 — Morda tisto tvoje mlado vino?
 In potem, saj veš, kako je bilo!
 Vtaknil tam pod prag si novce moje,
 mene pa na čoln naložil hitro,
 pa je šlo na Savo grabežljivo.
 Sredi Save si zazibal čolnič,
 zdrknil naju eden je v valovje,
 ti veslal si sam nazaj . . .
 Imaš prav, moj dobri ribič Ante,
 le krepčaj se, danes moram zopet
 na hrvaško stran,
 pravijo, da prase je pod ceno.
 Brž napravi se na pozno vožnjo,
 časa malo! Še požirek, Ante!
 Alo! zdaj pa greva!“

Dvignil bled se je prevoznik Ante,
 gledal topo je prikazni v čelo,
 glava težka, noge mahajoče.
 Vzel je veslo in odvezal čolnič
 in odrinil v noč med žive vale.
 Rezal Savo z vso je silo Ante
 rezal Savo, kričal silno gostu:
 „Ti ne ziblji čolna, poka veslo!
 Vzemi vrag te, menda božji nisi!
 Čuješ, bogme, v skalo sva zadela!“ —

In razbit drči Antetov čolnič
 zjutraj v megli proti srbski meji.

Dr. Ivan Lah :

Izpoved slepca.

Stopala sva s slepcem skozi pomladanski dan. Bil je še mlad mož, komaj tridesetih let. Pred štirimi leti se je ustrelil v glavo, ker ni hotel več živeti; toda strel se ni posrečil in mladi človek je izgubil vid. Od takrat je nosil črne naočnike, ki so pokrivali oslepljene oči. Seznanil sem se z njim na ljudski univerzi, kjer je poslušal predavanja. Bil je zanimiv človek in je zelo ljubil vse one, ki so govorili z njim. Kadar je šel po ulicah, se je držal z roko lahno svojega spremljevalca in je rad izpraševal o važnih dnevnih stvareh; v prejšnjih časih je mnogo čital, študiral je velike filozofe in se je zanimal tudi za najtežja vprašanja. Od onega nesrečnega dne pa je bil navezan na pripovedovanje ljudi in je po njih presojal, kaj se godi po svetu. Ko sva se seznanila, je imel krog prijateljev, s katerimi se je rad razgovarjal o raznih vprašanjih. Čudil sem se bistrumnosti, s katero je zavračal njih besede in dokazoval resničnost svojega mnenja. Spoznal me je po glasu, kadar sem prišel v njegovo bližino. Po zimi smo posedali po kavarnah, ko pa je prišla pomlad, nas je izvabilo pomladansko solnce.

Tako sva stopala s slepcem skozi pomladanski dan.

Utrujenost je ležala nad pokrajino in je objemala telo kakor dremajoče jutranje sanje. Polje je že ozelenelo, grmovje je brstelo, solnce je sijalo. Pomladanska plan — kamor je nesel pogled. Telo je čutilo dih nemirnega, toplega vetra, ki ga je premagovala solnčna gorkota. Stopala sva molče drug ob drugem, zatopljeni v svoje misli. Slepcec je snel klobuk in razprostrl roke proti solncu :

„Sedaj te čutim, čutim,“ je govoril, „dasi te ne vidim; vem, da si krasno, kakor od vekomaj. Povejte mi, ali je polje zeleno?“

„Zeleno je, v prvem zelenju.“

„Vmes leže še rjave lehe, zrahljane in razorane.“

„Da, še leže rjave lehe.“

„Grmičevje komaj da je pognalo brstje.“

„Da, komaj da je pognalo.“

„Gozd je še zalit s pisanimi barvami.“

„Da, med zelenimi smrekami se kažejo komaj pozeleneli vrhovi.“

„Sedaj te vidim, pokrajina, vidim . . .“

Pot je šla počasi navzgor po napeti poljani med njivami in travniki. Bolj in bolj se je odkrival svet naokrog. Tam za robom je ležalo mesto. Slepce je postajal na poti in je obračal svoj obraz proti solncu; prijetno mu je dela toplota solnčnih žarkov. Tiha radost mu je sijala z lica. Obstajal sem poleg njega in sem se veselil njegove tihe sreče. Naenkrat se mi je zdelo, da se je čuden glas bolesti iztrgal iz njegovih prsi. Njegov obraz je za trenotek prešinil izraz velike bolesti. Toda posegel je takoj mirno po moji roki in je rekel: „Pojdiva!“

Odšla sva po cesti naprej in slepec je nosil pred seboj stegnjene roke, da so se grele na solnčnih žarkih. „Kako je toplo, kako prijetno,“ je govoril in je grabil s prsti, kakor da bi hotel prijeti solnčni žarek.

Cesta je naju vodila po parobku navzgor. „Postojva tu,“ je rekel, „zdi se mi, da me je pot utrudila.“ Obstal je in se je od-dahnil. Obrnil je obraz proti solncu in je dolgo stal nepremično. Posegel je po moji roki in vprašal:

„Ali vidite vso to krasoto, ali jo vidite?“

„Vidim“ . . .

„Solnce, ozračje, obzorje . . .“

„Vidim . . .“

„Gore, gozde, vasi!“

Njegova roka je trepetala. In zopet se je iztrgal čuden vzdih iz njegovih prsi.

„Tudi jaz vidim . . .“

Vsedel se je na tla in je dolgo s povzdignjenim obrazom stegoval roke k solncu. Bilo je, kakor da bi molil . . .

„Kako krasen je svet, kako krasno je življenje . . .“ Tih, radosten nasmeh je preletel njegov obraz.

„Dovolite, da govorim o tem lepem dnevu o stvareh, ki mi niso jasne. Vaša duša je polna radosti in hvalite svet in življenje. Človeku bi se zdelo, da bi sedaj še bolj zmagoval „pesimizem življenja“ . . .

Prijel me je z vso silo za roko:

„Stojte, ne govorite! Prav je, da ste govorili odkrito. Rad vam povem, kar hočete vedeti. Kdor ne vidi obrazov pred seboj, ne more nikoli vedeti, ali govoré ljudje resnico ali laž; saj vas prevarajo, tudi če imate zdrave oči. Ampak po glasu vas poznam, da ste prijatelj. Zato poslušajte! Vem, kaj ste hoteli reči: Mislili ste: ako si se

streljal prej z zdravimi očmi, ko si lahko gledal svet in življenje v vsi krasoti, zakaj se ne streljaš sedaj, ko ne vidiš ničesar, ko ne moreš služiti sam svojega kruha in si drugim v nadlego. Ako si prej sovražil življenje, čemu ga ljubiš sedaj? Vem, to ste hoteli reči. In mnogo besedi sem že slišal, ki so hotele vprašati isto. Vem, da je to ljudem uganka. Torej čujte! Na svetu je mnogo slepcev z odprtimi očmi in mnogo jih je, ki nimajo oči in vidijo. Nekoč bi tega ne bil verjel, toda sedaj vem. Rastel sem med mladino, kakor vi. V šolo smo hodili in čitali knjige: najprej izmišljene otroške povesti, potem romane, potem razprave — nazadnje so prišle svetovne uganke, učene knjige. Doma nismo mogli izčrpati vse modrosti sveta, šli smo v velika mesta. Hlastali smo po učenih delih in razreševali najvišja vprašanja. In spoznali smo, da je svet zanič; to in ono bi moralo biti drugače. Kritizirali smo stvarnika — oprostite izraz, kakor smo kritizirali n. pr. sliko na razstavi, dramo v gledališču, politiko v kavarni. Postavili smo predse neko stvar, ki smo ji dali ime logika in smo mislili, da bi bil moral bog misliti po naši logiki; prav tako, kakor smo mislili, da bi bil moral slikar drugače slikati, da bi bil moral dramatik drugače pisati in politik drugače voditi politiko. Taki smo bili mi — moderni bogovi. Kje je bilo še kaj pod božjim solncem, kar bi nam bilo moglo ugajati. Bili smo kakor Hamlet z lobanjo v roki. Ogledali smo svet od vseh strani, da bi prišli do resnice, svet pa je bil tem grši, čim bolj je bil resničen. Takrat se je nas lotila nezadovoljnost. Mi, polbogovi, naj bi živeli na tem svetu, na katerem pravzaprav človek nima pravega opravka in niti ne more uresničiti svojih nazorov? Bilo je, kakor da smo sneli svoje glave z vratov in jih vzeli v roke. V onih trenutkih se mi je zazdelo, da vidim tisoče in milijone, ki hodijo po svetu z glavo v roki. Preiskali smo vso vsebino, prebrskali možgane, pregledali vse živce, mišice in premerili vsak najmanjši kotic. Videli smo, kako leže možgani v črepinji, kako so sestavljeni iz raznih zavitih delov in kako izhajajo iz njih zveze v celo telo in v zunanji svet. Po prepitih nočeh se nam je zdelo, da je lobanja oglojena in smo se čudili nenavadnim mislim, ki so se porajale. Takrat smo najbolje vedeli, kakšen bi moral biti svet, kakšna slika, kakšna drama, kakšna politika. Tako smo sodili. Nekoč sem prišel do zaključka: „Iz vseh možgan ne izžmeš niti ene misli in iz vseh misli ne ustvariš niti enih možgan . . .“ Lep stavek, vreden premisleka. Toda kaj je bilo nam še sploh vredno, da bi se premišljalo?

Spominjam se: ko je prišla pomlad, se je vzbudilo hrepenenje po ljubezni. Ljubil bi bil ženo, dobro, razumno. Toda nisem je srečal. Noči smo prepili z ženskami, ki so nam krasile življenje. Tako nisem nikdar srečal ženske, ki bi bila vredna ljubezni. Kaj je bilo za nas sploh še vredno, da bi se ljubilo? Nekoč sem srečal gospodično, znanko iz mladih let. Živela je zunaj na kmetih pri svoji materi, bila je krasna, dobra, duhovita; odkar je nisem videl, je vzrastla v sveži, mladi, naravni krasoti. Takrat je bil morebiti še čas... Pisal sem. Bila je že zaročena... Tako je bilo vsemu konec in živeli smo dalje. Bolj in bolj se je temnilo; svet ni imel v sebi nič več pravega, življenje nič ves krasnega. Gledal sem s široko odprtimi očmi in videl sem vedno manj. Svet se je skrčil; postal je enak zmešani črni masi, ki nima nobene velike bodočnosti. Podrtija, ki je že zdavnaj vredna pogina. Premeril sem ga od severa do juga, nič posebnega. Pregledal sem solnce in svetovje — nič posebnega. Imel sem oči in nisem videl. Pogledal sem bogu v obraz in sem rekel: ti ali jaz? ... Čigava volja zmaga? ... In ko sem ga gledal v celi resnici, se mi je zdel kakor mrtev malik, ki si ga je ustvaril človek, ker ni verjel sam vase. Bila je v meni velika želja po spoznanju. Bil sem pri popolni zavesti; vedel sem, kaj delam, danes se spominjam natančno onega trenutka: zvečer sem se vrnil domov, vzel samokres in odšel za mesto. V trenutku so se mi zazdele krasne one zvezde, ki so se svetile nad zemljo. V mrakove zakrita zemlja se mi je zazdela kakor bajka, polna skrivnosti. Drevo ob cesti je stalo kakor jasen dokaz, da je vse v življenju vredno misli, ljubezni... Toda ne. Jaz nisem hotel videti. Videl sem več nego to, in tam se je pokazala praznosta sveta in nezmisel življenja... In kakor v slepoti sem zagledal, da je počil strel — in potem je vse izginilo.“

Umolknil je za trenotek in grabil z rokami po solnčnih žarkih; gladil si je roke, da bi napolnil celo telo s svetlobo.

„Nekoč sem se potem zavedel na postelji v bolnici in sem videl, da sem oslepel. Ljudje so govorili okoli mene in slišal sem tudi znane glasove. Bili so prijatelji, ki so mi delali družbo in govorili o raznih novicah. Rad sem govoril z njimi. Takrat sem jih začel ljubiti. Kadar sem bil sam, sem začel premišljati. Bolj in bolj mi je bilo vse jasno. Ozdravel sem kmalu, bolečine so prešle in navadil sem se slepote. Pomislite, kako je to, ko se zjutraj človek prebudi — in ne vidi — in ne vidi... Nekega jutra sem se prebudil in se mi je zdelo, da vidim: vse, cel svet, celo življenje.

Solnce sem videl, ki je vzhajalo izza gor, videl sem, kako se je rdečilo nebo, kako je vzplapolala zarja, kako so zažarele gore, kako so megle legale po dolinah. Ljudi sem videl, ki so hiteli iz koč, kmet je šel s konjem na polje, pastir je gnal čredo, kosec je stopal čez senošet. Videl sem delo, ki je kipelo iz delavnih rok in zemljo sem videl, ki je čakala delavcev. In na zemlji so se pojavila mesta, kakor črne točke: in sem videl množice hiš, stoječe v dolgih vrstah druga ob drugi in velik kolobar tovaren, obdanih od sestradanih množic. Premeril sem hiše od podzemlja do zadnjega nadstropja in sem videl boj višjih in nižjih, ki se bore za svoj obstanek. In takrat sem zapazil veliko procesijo ljudi, ki so šli iz mesta — z glavami v rokah. Njih postave so bile visoke, da so segale do oblakov, kjer so izginjali vratovi brez glav. Njih roke so posegale naprej preko cest in negotov je bil njihov korak. Ceste pa, ki so ležale pred njimi, so vodile iz neskončnosti v neskončnost in so bile, kakor da so se mimogrede dotaknile sveta. Oni pa, ki so hodili po njih, so ugibali o začetku in so iskali konca. Spoznal sem jih; bili so prijatelji slavnih dni. Jaz pa, slepec, sem se vsedel na goro in sem videl svet pred seboj tako krasen, da se je vzbudila v srcu hvale polna pesem. Sedaj šele sem videl veliko harmonijo svetov, videl sem zmisel življenja. Tako sem živel. — „Ko sem izgubil vse, sem našel vse“, je rekel modrec — „ko sem oslepel, sem videl,“ pravim jaz. In mislim si, koliko nesrečnih slepcev hodi čez svet in ne vidijo. V njih srcih je praznota, ker ne odseva v njih lepota sveta; zato jih spremlja nezadovoljnost, mrmranje, obup. In padajo drug za drugim v grobove, ne da bi izpregledali; morebiti enkrat niso videli krasote sveta v vsej resnici. Ker niso sprejemali darov zemlje, kakor so kipeli iz večnih sil, ampak so hoteli staviti svoj svet, sestavljen po pravih logike izglojenih možgan. — Slepca je bila njih pot, ker ni svetila v srcu velika luč.

Jaz pa sem sedaj srečen, da vidim, in jezik nima besed, s katerimi bi izražal slavo „velike krasote.““

Obrnil je svoj obraz proti solncu in je stegnil roke, kakor da bi s periščem hotel zajeti svetlobe: „Solnce, solnce! . . .“

M. Kocjančič:

Pot iz noči.

(Konec.)

Drugo jutro je lazil stari Marko že na vsežgodaj okrog debelih, okovanih vrat in pazno prisluškoval, kdaj pride ječar, kajti v želodcu je čutil nekak krč, in kadarkoli se je spomnil na Miklavčev kruh in slanino, ga je pričel mučiti še večji glad. Pritiskal je uho na ključavnico, mežikal in napenjal oči in ustnice, pa na hodniku je bilo še vse mirno, samo tam iz daljave nekje se je slišalo nerazločno šumenje in vrvenje, kakor da se življenje v trgu že prebujajo iz nočnega sna.

Miklavec pa je ležal tam na klopi, obrnjen v zid in se ni zmenil za nemirno stopicanje starega Marka, ki se je vsak hip ozrl po njem, kakor da ga hoče kaj povprašati. A ker se Miklavec le ni ganil, je molčal tudi Marko in le zdajpazdaj nevoljno in glasno pokašljaj, zamrmral v brado in obstal zopet pri vratih ali ob zidu pod oknom.

„Kaj nisi ponoči spal?“ ga je naposled vendar ogovoril. Miklavec pa je samo okrenil svojo kuštravo glavo in je glasno zazelal.

„Dolgčas je,“ je zopet zamrmral stari Marko, ki je skušal na vsak način pripraviti Miklavca do kakega pogovora.

„Dolgčas?“ se je začudil Miklavec, se sklonil na klopi in se uprl s hrbtom na zid — „meni pa nič. Se boš že privadil, kakor sem se jaz. Pa kaj, saj se tebi ni treba!“ je dodal naenkrat, kakor da se je nečesa domislil. „Ti imaš bajto in zemljo, kakor si mi pravil snoči. In hčer imaš, kaj bi potem mislil —“ in umolknil je naenkrat, kakor da se je zbal izgovoriti, kar je imel v mislih. „Pet dni že pretrpiš,“ je dejal naposled in se zagledal v tla.

Marko pa je stopil po ječi gor in dol in prekrižal roki na hrbtu. „To je res, da imam bajto, hčer in nekaj zemlje, pa ravno to je križ — če bi ne imel ničesar, kakor ti na primer, bi bilo mogoče bolje.“

Miklavec ga je pogledal skoro začudeno, nato pa je stopil tudi on po ječi gor in dol in štesel parkrat z glavo, kakor da se ne strinja z Markovimi besedami.

Tako sta hodila nekaj časa drug mimo drugega, od stene do stene; Miklavec s širokimi, trdimi koraki, da se je slišalo, kako

opletajo široke hlačnice druga ob drugo, Marko bolj počasi in nekoliko sklonjen, da je bil videti še mnogo manjši od Miklavca, ki je bil po telesu močan in velik.

„Saj sem rekel,“ je prvi izpregovoril zopet Marko, — „ko boš zopet prost, pa uberi pot na Želodovino. Nad vasjo je moja bajta in postrežem ti z vsem, kar je pri hiši. Veliko ni, saj veš, kaj je dobiti v bajti, ampak vesel te bom, če prideš in tudi Reziki povem, da si ti tisti človek, ki me je gostil v ječi s tobakom in slanino. Pa te bo vesela punica, saj je prijazna in dobra, samo siromašna je in to je križ, drugače bi se že davno omožila, kajti po postavi in obrazu ji ni kmalu enake.“

Miklavec ga je poslušal s širokorazprtimi očmi in ni trenil. Mirno je stal ob zidu, kakor da se boji s hojo moliti njegovo pripovedovanje, in ko je Marko umolknil, se je nekoliko nasmehnil.

„Kakšna pa je?“ je povprašal, gledal pa je v stran.

„Kakšna!“ je povzel Marko in tudi obstal. „Belega lica, kakor je bila njena mati, zelo belega, gospoda v mestu ima tako kožo, lase ima črne, velike in prijazne, kakor je prijazna in dobra vsa. Pa saj jo boš videl, kaj bi ti pravil!“

Miklavec mu je prikimal, njegove oči pa so blodile po ječi nekako brez cilja, tudi z ustnicami je zganil včasih in obrvi je stisnil v ostro, temno črto.

„No vidiš, lepo hčer imaš!“ je dejal naposled, potem pa pričel govoriti naenkrat o čisto drugi stvari, kakor da noče slišati ničesar več o tem, kar mu je povedal stari Marko.

Ko mu je prinesel ječar slanino in kruh, je odlomil košček, ga zvečil nekaj časa, potem pa ponudil vse skupaj Marku, ki se mu ni mogel dovolj zahvaliti.

„Veš, nekako čuden sem danes. Sam ne vem, kaj mi je,“ mu je pričel pripovedovati. „Ponoči sem mislil tako čudne misli. Veš, kaj sem mislil?“ je dejal in obstal prav pred Markom, ki je žrtvoval vse svoje misli in poglede le kruhu in slanini — „mislil sem, kako bi bilo, ko bi živel tudi jaz tako življenje kakor ti. Kar sama od sebe se je porodila v meni ta misel in ni mi dala zaspiti. Mislil sem tako, mislil zopet drugače in sedaj še vedno ne vem, kako bi mogel živeti tako življenje kot ti.“

„Kakšno?“ je vprašal Marko s polnimi usti, ne da bi ga pogledal.

„No, tako — da bi živel sam zase, da bi bil sam svoj gospodar in da bi me ne gonili vedno po teh ječah, skratka, da bi

živel, kakor sedaj ne živim: tako kakor drugi ljudje, ki imajo svoj dom in svoj zapeček. Pa kaj, ha, ha," se je zasmel naenkrat tako glasno, da je odmaknil celo Marko pogled od svoje slanine in ga pogledal nekako osuplo, — „saj pravim, da ne vem, kaj mi je. Je pač tako, da sem drugim nevoščljiv ali kako bi delal in potem mislim tako reči. Pred dvema letoma sva bila tudi takole na jesen zaprta skupaj z nekim rudarjem, ki mi je pripovedoval o svojem življenju, kakor sedaj ti. Oženjen je bil in zaslužil je precej in takrat sem sklenil, da grem tudi jaz v rudokop in se oženim ter pričnem čisto drugačno življenje. Pa se ni zgodilo!“

Martin Miklavec je stresel jezno z glavo in zamahnil z desnico visoko po zraku, kakor da hoče odpoditi vse spomine, nato pa je sedel na klop in podprl glavo z obema rokama.

„No, da!“ mu je pritrdil Marko, lahko bi se oženil, zakaj pa ne! Mlad si in močan, boš že dobil dekleta. Če prideš v Želodovo in v mojo bajto, kar poprašaj Reziko, lepo dekle je —“

„Tvojo hčer,“ se je začudil Miklavec in se zasmel na vse grlo.

„No, kaj se smeješ, kaj misliš dobiti lepšo? Rečem ti, da ti bo ugajala takoj!“

Miklavec ga je meril od pet do temena, nato pa je pristopil k njemu.

„In ti bi mi jo dal resnično?“

„No, da,“ mu je pritrdil Marko — „zakaj bi ti je ne dal. Vidim, da si dober in usmiljen človek, četudi si največ v ječi, a potem bi moral prijeti za kako delo — pa bi se naposled oženil. Po moji smrti pa bi dobil še bajto in tisto zemljo, kolikor je je okrog. O, Rezika bi bila pridna gospodinja.“

Miklavec ga je poslušal in gledal v okno, ki se je svetilo v dopoldanskem solncu, v prsih pa mu je postajalo tako nekako težko, mučno . . . Skušal je počasi in mirno premisliti vse, kar je govoril z Markom, pa se mu je podila misel preko misli vse v tako nejasnem kolobarju, da je naposled samo zmajal z glavo, legel na klop in se zopet obrnil v zid.

In potem nista govorila tisto dopoldne nič več. Marko se je raztezaval po klopi, zehal in mrmral, kakor da se prereka sam s seboj, Miklavcu pa ni bilo do pogovora. Mislil je, kakor že dolgo ne, zopet enkrat na svojo bodočnost, ki se mu je prikazala naenkrat vsa lepša, nego jo je kdaj upal doživeti. Od začetka se je branil te misli, zazdela se mu je smešna in nemogoča, a čim bolj je mislil na Markove besede, tem bolj je čutil v duši neko plaho

željo, da bi pričel živeti drugačno, čisto novo življenje. Saj vse to, kar ga je doletelo v teh letih, ko je živel brez vsake misli, pač kakor je nanesel slučaj, je bilo tako pusto in žalostno, dasi se je naposled že skoro privadil in mislil posebno zadnji čas zelo malo-kdaj, da bi pričel živeti drugače. Sklenil je sicer že včasih, pa ta volja je bila tako slaba, da je krenil z določene poti ob vsaki prvi priliki, ki mu je namignila, da bi se s čim okoristil in lahko živel nekaj časa zopet veselo brez vsakega dela. Toda sedaj se mu je zganilo globoko v duši nekaj, kar je vedno pogrešal in česar se je hotel okleniti zdaj z vsemi močmi. Zaradi Rezike — tiste nežne črnolase in črnooke deklice, ki mu bo morda odpustila vse njegovo dosedanje življenje — —

In kakor da je prišel črn oblak čez vse te njegove svetle misli, je naenkrat hotel pozabiti na vse, kar ga je mučilo že ponoči, pogledal je osorno celo na Marka, ki je sedel tam na nasprotni klopi in zahotelo se mu je, da bi skočil k njemu, ga prijel za vrat in ga treščil ob tla, da bi nikoli več ne vznemirjal njegove vesti. Toda ostal je miren, samo v sencih mu je kljuvalo in na čelu je čutil znojne kaplje.

„Ti si vrag, Marko!“ je siknil proti poldnevu in ga pogledal temno izpod gostih obrvi. „Kaj te je prinesel zlodej ravno v to ječo!“

Stari Marko ga je pogledal skoro prestrašeno in resnično se je zbal njegove jeze, kajti Miklavec je bil velik in močan, Marko pa slaboten in star. In menda je opazil to njegovo plahost tudi Miklavec sam, kajti stopil je po ječi nemirno gor in dol, nato pa obstal pred Markom in ga lahko stresel za ramo.

„Nič se ne boj, Marko, nič ne zameri, nisem mislil zlobno. Toda ti si mi dal čudne misli“ — in pri tem je segel s prsti med kuštrave lase in se zagledal v tla. „Vidiš, sedaj mi noče iz glave tvoja bajta — ne morem pozabiti, da bi mi ti res dal svojo hčer, ki je lepa, kakor si dejal, da ji ni kmalu enake, in venomer mislim, kako lepo življenje bi živel potem . . . Pa se bojim, Marko, sam ne vem česa in zakaj — prehitro je menda prišlo vse — ah, pa kaj bi govorila, saj se itak ne bo nikoli zgodilo.“

In Miklavec je zamahnil z roko in se obrnil v stran. Marko pa ga je gledal še vedno nekako preplašeno in zmigaval z ustnicami, kakor da ne more najti pravih besed . . .

„Zakaj bi se ne zgodilo?“ je dejal naposled in gledal s svojimi sivimi očmi naravnost predse, kakor da si ne upa pogledati Miklavcu

v obraz. „Lahko se zgodi, ako prideš, kakor si rekel in si poiščeš delo. Dekle se te gotovo ne bo branila!“

Miklavec ga je pogledal z mirnim, resnim pogledom, nato pa ga vprašal prav tako resno in mirno:

„Misliš, da bi me res marala?“

„Zakaj ne!“

„Ko izve, kako sem živel do sedaj . . .“ je pomislil Miklavec in pogledal Marka vprašujoče; Marko pa je zamahnil z roko in se nasmehnil:

„Kar je bilo, je bilo! Sedaj boš živel drugače!“

Miklavec je prikimal in nekaka otročja radost je sijala v njegovih očeh.

„O, da . . . drugače . . . Pa če se vse to ne zgodi?“ —

„Ne boj se! Zgodilo se bo!“ mu je zatrdil Marko in mu ponudil desnico.

Martin Miklavec je segel po njegovi roki, nato pa jo naglo izpustil, kakor da se je nečesa prestrašil.

„Neumnosti uganjam, Marko!“ je dejal s potrjim in tihim glasom. „Svoje hčere vem, da ne boš dajal takemu —“ in nato je umolknil in se zagledal topo v tla.

In molčal je tudi Marko; niti med kosilom, ki jima ga je prinesel ječar v širokih loncih, nista izpregovorila besede. Marko je jedel s slastjo, Miklavec pa je zajel parkrat, nato pa položil lonec z jedjo k vratom in legel molče zopet na klop.

Zunaj se je moralo nebo pooblačiti, kajti v ječi je postalo nekako mračno, kakor pred večerom, in zamazano okno gori pod stropom se je zdaj pa zdaj lahko streslo, ko da buta ob šipe močan veter.

„Menda bo deževalo,“ je izpregovoril naposled Marko, a Miklavec je molčal in ga komaj slišal. Zatisnil je oči in se udal vsaki misli, ki je pohitela preko njegovih možgan, pa so bile skoro vse enake ali vsaj tako sorodne kakor hčere ene matere. In ta mati je bila tiha, mirna vasica Želodovo, tam v gorski globeli, obdana kroginkrog s prijaznimi brdi, kamor so vreli takrat vsi Miklavčevi upi. Udal se je slepo neodoljivemu hrepenenju, ki se je naenkrat porodilo v njegovi duši in ga ni mogel zatreti nikak pomislek in nikak dvom. Čutil je sicer v srcu neko plaho skrb, ki je venomer sikala med te koprneče sanje, pa ko je proti večeru zopet podaril vso slanino in veš kruh staremu Marku, se je že čisto odločil in ni več dvomil.

„Pridem, Marko, kakor sem rekel, takoj ko bom prost,“ mu je zatrdil, in Marko se mu je prijazno nasmehnil.

In vse tri dni potem sta snovala načrte za bodoče življenje. Marko mu je svetoval, Miklavec pa ga je poslušal kakor očeta, in njegovo srce je bilo pri tem tako otročje veselo, da so se mu ponoči, ko je mislil na vse to, pogosto zrosile oči.

Peti dan je Marko odšel. Miklavec ga je spremil do vrat in mu podal roko, njegove oči pa so ga gledale tako udano in proseče, da ga je začudeno pogledal celo ječar. —

In tako je ostal Miklavec v ječi zopet sam; pa sedaj se mu ni zdela več tako dolgočasna, celo zadovoljen je bil, da je mogel misliti in premišljevati o svoji bodočnosti nemoteno. Prišli so sicer trenotki, ko se je v srcu še oglasil dvom, ko je še vztrepetala neka temna plahost nad njegovimi željami in cilji, a to je bilo le za hip, potem je bil zopet močan in v svojih sanjah že daleč tam v novem, lepšem življenju . . .

Tako se je napotil tretji dan proti večeru zopet prost in svoboden po ulici tako veselo in ponosno kakor še nikoli. Gledal je po visokih hišah, ki so stale ob straneh, po ljudeh, ki so ga srečavali, pa skoro ni videl ničesar, kajti vse njegove misli so bile tam daleč zunaj trga, na široki cesarski cesti, ki jo mora prehoditi še to noč, da pride z zoro na kraj, ki postavi mejnik med njegovim sedanjim in novim življenjem. Lahke so mu bile noge, da bi najraje zaplesal, in ko se je ozrl že zunaj trga na nebo, se mu je zazdelo, da gledajo vse zvezde naravnost nanj in na njegovo veselo pot. Zrak je bil hladen, čisto jesenski in tudi megla se je razvlekla čez polje, ki se je širilo ob obeh straneh ceste, a Miklavcu je bilo toplo, in kadarkoli je pomislil na konec tega svojega nočnega potovanja, je vzdrltel poln neke velike sreče, ki mu je bila dosedaj tako tuja . . . Vse njegovo bodoče življenje je bilo osredotočeno samo v njej, ki mu odpusti vse in postane njegov zvesti varuh do konca tega življenja, ki ga je pričel tisti večer . . . Vsa težka in blatna preteklost bo izginila v večno pozabljenje, kakor da je ni bilo nikoli, niti najmanjši spomin o njej ne bo omadeževal njune sreče, ki jo je spoznal in našel še o pravem času . . .

Tako je romal Martin Miklavec z bogato dušo vso noč, dokler ga ni pozdravila jutranja zarja na visokem klancu, odkoder je zagledal spodaj pod sabo v megleni globeli Želodovo. Jutranja zarja, ki je gledala s svojim velikim, zelenim očesom čez slemene vzhodnih

gor, je razlila svojo mehko luč tudi čez Želodovino, da so vstajale hiše in kozolci razločno iz meglenega mraka.

Martin Miklavec je stal prašen in truden, kakor je bil, sredi ceste in gledal na vas in položil dlan nad oči, kakor da hoče bolje videti in njegov pogled je polzel tisti hip počasi po brdu, ki se je vzpenjalo nad vasjo vedno više in više. V prsih mu je postalo lahko in tako nekako sladko prijetno, da bi najraje razprostrl obe roki in objel vso Želodovino in vso njeno hribovito okolico. Pa tisti hip ga je premotil starec, ki je prišel po klancu, opiraje se na krivo palico.

„Kje je Markova bajta, da se ne vidi?“ ga je vprašal Miklavec. A starec je skimal in široko razprl brezzobe čeljusti.

„Nobenega Marka ni v tej vasi. Vse poznam, šestdeset let sem že tukaj, a Marka ni nobenega. Nekoč, da, pred leti, o pred davnimi leti je služil pri županu neki Marko, tat in potepuh, ki so ga odgnali orožniki. Bogve, kje je sedaj nepridiprav, a bajte ni imel nikoli, še svoje žlice ne!“

Tako je dejal starec in je odmenjal počasi naprej. Martinu Miklavcu pa so trenile trepalnice nemirno, tudi ustnice so mu vztrepetale in ves njegov obraz je postal mračen in plašen, dasi je gledala vanj mlada jutranja zarja. Sklonil se je naprej, kakor da mu je naložil na pleča nekdo težko butaro, in je hitel nizdol po klancu z dolgimi, skoro omahujočimi koraki. V srcu je čutil bolečino, vročo kakor žerjavico, in ves svet se mu je zdel ena sama velika in ostudna laž. Stiskal je trepalnice, a mu je vendar zdaj pa zdaj pripolzela po zagorelem licu debela solza, nato pa je skočil čez jarek in splezal na bližno lipo. Odpasal je vrstico, ki jo je imel okoli pasu, in ko se je spustil, se je veja globoko upognila . . .

Tako je obvisel tam, oblit od jutranje zarje, z zadrgnjenim vratom in grozno iztegnjenim jezikom; njegove izbuljene oči pa so srdito gledale tja na brdo, kjer ni bilo — Markove bajte.

Josip Wester:

Dr. Jakob Sket.

Čestital bi mu danes — dne drugega maja je — k šestdesetletnici njegovega rojstva, a zdaj naj mu pišem posmrtnico — svojemu prijatelju dr. Sketu. Bilo je letos na veliki petek, ko sem ga zadnjikrat obiskal, ne da bi bil prej slutil, da leži na smrtni postelji. Saj mi je bil dober teden prej pisal dolgo pismo v zadevi slovenskih čitank in me povabil, da naj se nazaj grede z zborovanja državne zveze profesorskih društev na Dunaju, ki se je vršilo prve dni aprila meseca, gotovo oglasim pri njem, da se o tem in onem pomeniva. Ko stopim v hišo, mi pride naproti njegova ljubezniva soproga, otožna, solznih oči, z besedami: „Slabo, prav slabo se godi mojemu ubogemu možu“. Zdravniki so bili naročili, naj ga posetniki čim najmanj motijo, češ, da potrebuje miru. Naravno — saj je ležal v postelji, mučen od pljučnice in vnetja rebrne mreže. Kljub temu je želel z menoj govoriti in stopil sem k njemu z namenom, da bi se le par minut pomudil. A ni me odpustil; dvakrat, trikrat sem hotel oditi, a zopet mi je velel, naj sedem. Govoril je brezglasno šepetaje, toda jasno in preišljeno, kakor po načrtu. Vse, kar sva se imela dogovoriti, mi je povedal; zanimal se je za ljubljanske novice, zanimal za razprave na naši dunajski skupščini, zedinila sva se o pripravi za novo izdajo prvošolske čitanke in končno sva prelistavala najino zadnje skupno delo, „Slovenske balade in romance“. Vsa ta njegova bodra živahnost in duševna svežost me je okrepila v nadeji, da se prijatelju skoro na bolje obrne, in ko sem mu pri slovesu dejal, naj se po Veliki noči odpelje za dalj časa k morju, se je nasmehnil, češ: „Dobro bi bilo; tudi žena pojde z menoj“. Tako sem ga ostavil, prepričan, da preboli sicer čvrsti mož nevarno bolezen in da se kmalu zopet snideva pri skupnem delu.

Kolikokrat nas nadeje prevarajo! Že v četrtek na to dobim iz Celovca brzovjavo: Moj dobri ubogi mož je davi o polpetih izdihnil. — Bilo je 11. aprila in dva dni nato smo ga pospremili k večnemu počitku tjakaj na pokopališče v Trnji vasi ob severni meji naše slovenske zemlje.

* * *

Ali je sploh kateremu izobraženemu Slovencu ime Sketovo neznano? Kar jih je pohajalo srednje šole, so se učili slovenščine

iz njegovih učnih knjig — in to je vsa mlajša generacija, — preprosto ljudstvo pa ga pozna po njegovi povesti, ki ji v priljubljenosti snovi in splošni razširjenosti ne poznam para v našem slovstvu — po „Miklovi Zali“. V zgodovini našega slovstva ohrani Sketovo ime za vsekdar svoje častno mesto, koroškim Slovencem pa ostane Sket v hvaležnem spominu kot njih učitelj, in z zlatimi črkami naj zapiše Družba sv. Mohorja njegovo ime v svojo povestnico, saj je dobršen del svojega dela polnega življenja obrnil v njen prid in prospah.

Sket se je rodil v preprosti kmetiški hiši, kakor velika večina naših najboljših mož. Rojstni dom mu je na Sladki gori blizu Šmarij pri Jelšah na Štajerskem. Brati in pisati se je naučil v domači šoli, normalko je pohajal v Celju, nato je vstopil v gimnazijo v Mariboru, ki jo je dovršil leta 1873. Zrelostno izpričevalo kaže, da je bil mladi Sket vseskoz vzoren dijak: v vseh učnih predmetih ima „odličn“ red, samo v nemščini „pohvalno“. Domači so želeli, da bi se posvetil duhovskemu poklicu — želja, ki je že v bistvu našega preprostega ljudstva ukoreninjena —, a njega samega je vlekla sla na vseučilišče. Že na gimnaziji se je s posebno vnemo pečal z jezikoslovnimi predmeti. Kaj čuda, da se je vpisal še isto jesen na graški univerzi za slušatelja staroklasičnih jezikov ter slovenščine in nemščine. Hkratu je nastopil tudi enoletno vojaško službo, ker je bilo tedaj še dovoljeno, da so bili enoletni prostovoljci lahko vpisani tudi kot redni vseučiliški slušatelji. V tistih letih so mu bili učitelji nekateri odlični znanstveniki, med njimi Karel Schenk, Kergel, germanist Schönbach, primerjalna jezikoslovca Johannes Schmidt in za njim Gustav Meyer, romanist Schuchardt in naš odlični rojak Gregorij Krek, s katerim ga je še v poznejših letih vezala tesna prijateljska vez. Na manjših vseučiliščih ima dijak ugodno priliko, da stopi v ožji stik s svojimi učitelji; ta okoliščina je bila tudi v Gradcu za Sketa ugodna, da si je spričo svoje nardarjenosti in zanimanja za primerjalno jezikoslovje pridobil naklonjenost veleuglednega jezikoslovca Johannesa Schmidta. Baš ta učitelj je izposloval pri naučnem ministrstvu za Sketa znatno državno štipendijo letnih 1000 K, ki jo je užival skozi dve leti. Ta učenjak mu je dajal pobudo za temeljito proučevanje sanskrita, gotščine in keltščine, Krek pa ga je uvedel v slavistiko. Dasi ga je mikala akademična karijera, vendar ni zaupal slepo v negotovo bodočnost, saj se je zavedal, da bi mu kot rojenemu Slovencu pot v akademičnem učiteljevanju ne bila posuta z rožicami. Zato je nastopil, dobivši absolutorij, suplentsko službo na celovski gimnaziji jeseni

leta 1877.; marca l. 1878. preстал učiteljsko izkušnjo iz slovenščine kot glavnega predmeta in klasičnih jezikov kot stranskega predmeta, v juliju je napravil doktorat na podlagi disertacije o deklinaciji konsonantskih samostalniških debel v staro- in novoslovenščini.

Seveda se tudi sedaj ni okanil misli, da bi nadaljeval svoje primerjalno-jezikoslovne študije. Pomladi l. 1878. je prosil za razpisano profesorsko službo v III. okraju na Dunaju, utemeljujoč svojo prošnjo s tem, da bi mogel le v vseučiliškem mestu, kjer so mu na razpolaganje znanstveni pomočki in bi imel stik z akademičnimi krogi, nadaljevati svoje strokovne študije. A prošnji se ni ugodilo.

Vojaška dolžnost, ki je bila pozvala leta 1878. toliko naših rojakov pod orožje, je zahtevala tudi od poročnika Sketa, da je oblekel vojaško suknjo in nastopil v svojem domačem pešpolku Hartung št. 47 bojni pohod v Bosno. Dne 2. julija je bil promoviral za doktorja modroslovja — 200 goldinarjev mu je bil v ta namen posodil blagi Andrej Einspieler —, a že 7. julija se je odpeljal s svojim polkom iz Maribora proti Bosni. Zanimiva so njegova pisma, ki jih je pisal svojima prijateljema, profesorjema Borštnerju in Hauptmannu, o svojih opazovanjih in vseh bojnih dogodkih, katerih se je bil udeležil. Dvakrat, pri Žepčem in pri Sarajevu, je bil v ognju, preстал je dokaj telesnih naporov, prizadetih od vročine in moče, od utrudljivih maršev in nezadostne hrane, a vendar veje iz vseh pisem samozavesten ponos in moška odločnost, poteza, ki se je dobro prilegala njegovemu značaju. Za duševno razvedrilo pa so mu služile Prešernove poezije; to je bilo edino berilo, ki ga je nosil s seboj na vseh vojaških pohodih. In da označim njegovo vestnost, bodi povedano, da je nosil v svoji suknji zašitih tistih 200 goldinarjev z listkom, kjer je bilo napisano, komu naj se pošlje ta denar, če bi njega sama uhitela smrt na bojišču. In še več drugih značilnih potez njegovega poštenega in plemenitega mišljenja bi se dalo navesti iz teh desetero pisem in le primerno bi bilo, da bi se objavila na takem mestu, da bi jih kar največ naših rojakov dobilo v roke.

Tisti čas je objavljaj v „Slovenskem Narodu“ od 1. do 5. oktobra „Kulturno-historične črtice iz Bosne“, kot dopis iz Sarajeva dne 21. septembra.

V drugi polovici novembra istega leta se je vrnil, odlikovan z vojno kolajno, v Celovec. Medtem ga je bilo ministrstvo imenovalo za pravega učitelja na celovski gimnaziji — na bojišče je zvedel

o svojem imenovanju in v Sarajevem je bil zaprisežen; večkrat je pravil, da je on prvi avstrijski uradnik, ki je prisegel v novi deželi. Tako je imel zagotovljeno svoje službeno mesto, na katerem je vztrajal skozi več ko trideset let, dokler ni bil l. 1908. na svojo lastno prošnjo upokojen in je dobil ob tej priliki naslov vladnega svetnika. A tudi tedaj, ko je imel v Celovcu stalno službo, ko si je ustanovil svoj lastni dom, poročivši se z veleizobraženo gospodično Marijo Seeland iz ugledne nemške rodbine celovške, še ni našel notranjega zadovoljstva; še vedno ga je vlekla želja v vseučiliško mesto, tem bolj, ker ga je njegov najljubši nekdanji učitelj, profesor Schmidt, ki se je bil leta 1876. preselil v Berlin, venomer vzpodbujal, da bi nadaljeval študije iz primerjalnega jezikoslovja. Med tem je leta 1882. izpopolnil izkušnjo iz latinščine in grščine, tako da je bil tudi v tej stroki usposobljen za celo gimnazijo. Še enkrat je poskusil Sket svojo srečo; leta 1884. je bilo razpisano v Gradcu mesto, zanj primerno, a tudi to pot se mu ni posrečilo. Z bolešno resignacijo je pokopal visokoleteče misli in se s tem večjo vnemo posvetil šolskim poslom, prepričan, da more dober učitelj tudi na srednji šoli veliko koristiti svojemu narodu, posebno če smatra svoj poklic obenem za nalogo, da uri mladino ne samo v predpisanih učnih predmetih, ampak jo navaja tudi k resnemu delu in točnemu izvrševanju dolžnosti v bodočem življenju.

Dasi je bil v šoli skozi vseh 30 let obilno zaposlen, si vendar ni nikoli privoščil trajnega počitka, ampak je svoj prosti čas uporabljajal za lastno znanstveno izpopolnjevanje in za delo na slovstvenem in pedagoškem torišču. In Celovec s svojo pomembno tradicijo izza Einspielerjeve in Janežičeve dobe ter s tako odlično kulturno napravo, kakor je Mohorjeva družba, je bil kakor nalašč mesto za to. Sket se je namenil, od Janežiča tako srečno započeto delo sestavno nadaljevati in kakor se mu je posrečilo, vse slovenske čitanke za srednje šole preurediti in za vse razrede prirediti, tako je tudi „Kres“, ki ga je pričel leta 1881. izdajati s sodelovanjem vseučiliškega profesorja dr. Gregorija Kreka in Davorina Trstenjaka, izprva kazal, da bo zavzemal važno mesto v razvoju našega slovstva; saj se je Sketu kot uredniku posrečilo pritegniti dokaj mlajših in starejših moči k svojemu listu. A tla za literarno podjetje v Celovcu niso bila več tako ugodna, kakor v Janežičevi dobi za „Slovenski Glasnik“; kakor so se takrat mladi pisatelji zatekali k Janežiču, ker jim Bleiweisove Novice niso nudile pričakovane zaslonbe, tako je znal sedaj Levec, urednik Ljubljanskega Zvona, ki je pričel izhajati

istega leta (1881) s sličnim programom kakor Kres, pridobiti za svoj list skoro vse tedanje odlične pisatelje in tudi mlajši naraščaj, posebno kar ga je bilo v Ljubljani in sploh na Kranjskem. Med obema listoma se je pričela tiha tekma, ki bi bila imela le dobre posledice, če bi se ne bila često poostrila v osebna nasprotja, sloneča včasih na političnih in provincijalnih razlikah, ki se sicer niso javljala v dolgoveznih polemičnih člankih, pač pa prilično v pikrih opazkah v listu, še več pa v zasebnem kritikovanju, ki ni sililo v širšo javnost. V živahni korespondenci, deloma ohranjeni v Sketovi zapuščini, se da natanko zasledovati ta antagonizem med obema listoma. „Kres“ se je držal i v znanstvenem in v leposlovnem oziru romantičnih načel, saj je bil Krek glavni predstavitelj romantične šole v jeziko-slovju, Trstenjak pa v zgodovinoznanstvu, dočim se je tudi Sket kot leposlovec nagibal k romantični struji v pripovedništvu. Trije spisi, ki jih je objavil v Kresu pod skritim imenom dr. Stojan, so priče o tem: roman „Milko Vogrin“ (1883) ter noveli „Žrtva ljubosumnosti“ (1884) in „Slika in srce“ (1885), najbolj pa njegova povest, ki ji je snov zajeta iz dobe turških napadov na slovensko ozemlje koroško, „Miklova Zala“, objavljena prvokrat v Večernicah I. 1884. Posebno v tej povesti je Sket pokazal, kako dobro je umeval ljudsko dušo, ki ji posebno ugaja domača snov, zajeta iz krvave zgodovine turških bojev, prepletena z blažilnimi motivi ljubezni do rodne zemlje, do rojakov in domače družine. Kaj čuda, da se baš letos pripravlja že četrta izdaja te priljubljene povesti in da so jo naši dramaturzi porabili za snov vobče dobro uspelim igrokazom!

V Kresovi dobi torej je stopil tudi Sket v vrsto naših pripovednih pisateljev, mož tistih let, ko ima največ živahne fantazije in je v stiku z bujnim življenjem bodisi v lastnih dožitkih, bodisi v živem spominu na prežite dogodke. Tako n. pr. je v „Milku Vogrinu“ porabil svoje spomine na bosensko okupacijo, na Miklovo Zalo pa ga je bil opozoril Šimen Janežič, sam rodom iz Roža, da si je ogledal pokrajino okoli Sv. Jakoba v Rožu, kjer je živela ta pripovedka v ljudskem sporočilu, in se je natančneje seznanil z ljudskim značajem, ki ga je potem tako izborno orisal.

„Ljubljanski Zvon“ je napredoval, „Kres“ mu ni mogel slediti, ker se je število naročnikov vedno bolj krčilo, Družba sv. Mohorja kot založnica pa ni hotela pokrivati izgube; saj se je že v tem žrtvovala za dobro stvar, da pri podjetju, kakor je bil „Kres“, ni iskala nikakega dobička, le da bi svoji tiskarni ohranila zaslužno ime. Z letom 1885. je končal „Kres“ kot leposloven mesečnik, z

letnikom 1886. so ga preuredili v izključno znanstveno glasilo. „Zvon“ naj bi imel nadalje vodstvo in prvenstvo v leposlovju, „Kres“ pa naj bi združeval slovenske znanstvenike. Zato je takrat „Zvon“ iskreno pozdravil to ločitev v delu, češ, da so Trstenjak, Krek in Sket ustvarili najpripravnejše splošno znanstveno glasilo, za katero smo jim gotovo iz vsega srca hvaležni (1886, str. 98), in koncem leta Zvonovo uredništvo obžaluje, da izgublja slovensko razumništvo s „Kresom“ edino znanstveno glasilo: „Ljubše bi nam bilo, da je izginilo s slovenskega obzorja nekoliko manjših političnih listov. „Kresovo“ smrt je največ zakrivila malomarnost naša. — Le veliko listov, pa slabih! — to je naše gaslo.“ Tako poroča s trpko ironijo urednik Levec, da je „Kres“ prenehal. (Zvon 1886, str. 766).

Lahko si mislimo, koliko podrobnega dela je imel Sket z urejevanjem svojega lista; saj je šlo vse leposlovno in znanstveno gradivo skoz njegove roke, sam je pregledoval rokopise, sam je opravljal korekture. Ko pa je „Kres“ ugasnil, tedaj se je odprlo trudoljubnemu možu drugo polje za njegovo delovanje. Uvideval je, da bi se moralo naše šolsko slovstvo spraviti v stik s sodobnim stanjem znanosti in leposlovja. Janežičevi „Cvetniki“, sicer izborno urejeni, opremljeni z najboljšimi sestavki, kar jih je nudila Glasnikova in Noviška doba, niso več odgovarjali upravičenim zahtevam, da bodi šolsko čtivo ne samo vzorec lepega slovstva iz prejšnjih dob, ampak tudi zbornik najboljšega, mladini primerne beriva iz novejše in najnovejše literature. To načelo je vodilo Sketa pri sestavljanju novih „Slovenskih čitank za srednje šole.“ Prvi zvezek je izšel leta 1889., drugi leta 1891., tretji leta 1892. in četrti l. 1893.; prej pa je bil mesto Janežičevega „Cvetnika slovenske slovesnosti“ priredil „Slovensko berilo za peti in šesti razred srednjih šol“ (prva izdaja l. 1886.). V tej knjigi se še jasno pozna sled Krekove znanstvene šole; zakaj skoro tretjina knjige je posvečena tradicionalnemu slovstvu, stroki, ki so je s posebno vnemo gojili naši in drugi slovanski romantično nadahnjeni znanstveniki. Mesto Miklošičevega „Slovenskega berila za osmi gimnazijski razred“ (Dunaj 1881) pa je sestavil Sket „Slovensko slovstveno čitanko“ (1. izdaja l. 1893, 2. izdaja l. 1906), knjigo, ki smo je dotlej v šoli najbolj pogrešali. Ni bilo lahko delo, sestaviti primerno slovstveno zgodovino za učne namene, ker je bilo treba za posamezne dobe in odličnejše slovstvenike spisati posebne monografije in jih opremiti z značilnimi vzorci dotičnih pisateljev. Ne Glaserjeva, še manj pa je Kleinmayrova slovstvena zgodovina nudila vzornih pregledov, kakor jih je za

šolsko slovstveno zgodovino potreba; zato je moral Sket več ali manj sam graditi in urejevati. Da, če bi mu bila na razpolago tako pregledno in sestavno pisana slovstvena zgodovina, kakor je n. pr. sedaj Grafenauerjeva knjiga, bi se mu bilo ogromno delo dokaj laglje posrečilo. Tem bolj pa gre Sketu priznanje za njegovo uspešno delo, ker je sam, oddaljen od središča sedanjega književnega življenja, pri vseh šolskih poslih našel še vendar dovolj časa, vso neurejeno snov spraviti v pregledno zvezo in pragmatično enotnost. Pozabiti pa ne smemo tudi „Staroslovenske čitanke za višje razrede srednjih šol“, ki jo je izdal l. 1894 v c. kr. zalogi šolskih knjig na Dunaju, kjer je bila izšla tudi njegova slovstvena čitanka. Tako je Sket tekom osmih let oskrbel za vse naše srednje zavode nove čitanke, ki jih rabimo tudi sedaj že v predelanih in pomnoženih izdajah. Ko se je leta 1906. na enketi srednješolskih profesorjev v Ljubljani izrekla želja, da bi kateri izmed mlajših učiteljev stopil z dr. Sketom v dogovor radi preureditve čitank, je prevzel pisec teh vrstic to častno nalogo in ni mu žal, da se je lotil tega dela, saj je imel pri tem priliko, skupno delati z možem, ki je imel obsežno, večletno šolsko prakso za seboj, ki je dobro poznal stroj naših srednjih šol in vzgojno primerne spise našega slovstva in ga je oviral mogoče edini ta nedostatek, da je naše šolske potrebe sodil zgolj po koroških razmerah, kjer so slovenski dijaki za srednje šole znatno manj pripravljene kakor po ostalih naših kronovinah.

Sket je bil po Janežiču tudi edini šolski slovnicar. Baš letos, šest tednov pred njegovo smrtjo, je odobrilo naučno ministrstvo deseto izdajo slovenske slovnice za srednje šole. Za osnovo si je Sket pridržal Janežičevo slovnico, ki je bila do l. 1876. doživela že peto izdajo. Ko je bila ta knjiga pošla, je napotila Družba sv. Mohorja kot založna knjigarna tedanjega profesorja na akademični gimnaziji dunajski, Josipa Šumana, da je spisal novo slovensko slovnico na podlagi Miklošičeve primerjalne. Leta 1884. je bila knjiga odobrena in se je tudi uvedla v naših srednjih šolah; a ker je imela preveč znanstven značaj, se je izkazala v šoli za manj porabno in že po preteku petih let so jo nadomestili z novo izdajo Janežičeve slovnice, ki jo je oskrbel Sket leta 1889. Tako je dandanes povsod vpeljana Janežič-Sketova slovnica kot edino primerna učna knjiga.

Tudi za Nemce je spisal dve jezikovni vadnici, „Slovenisches Sprach- und Übungsbuch“ (1. izdaja že leta 1879.) in „Grundriß der slovenischen Grammatik“ (1. izdaja leta 1888.). Posebno prva knjiga se je sploh udomačila, da se uporablja povsod v šoli in pri

zasebnem pouku v slovenščini. Prav letos je v družbi s celovškim profesorjem Štef. Podbojem dovršil sedmo izdajo te slovnice, a neziprosna usoda mu ni več pustila, da bi videl knjigo vso natisnjeno.

Toliko o njegovem literarnem delovanju, pri čemer pa nisem omenil manjših sestavkov v Kresu in v knjigah Mohorjeve družbe, n. pr. življenjepisov Andreja Einspielerja, Davorina Trstenjaka, Simona Janežiča i. t. d. Dokaj znanstvenega gradiva pa je ostalo neobjavljenega v njegovi rokopisni zapuščini; posebe naj omenim „Krajepisna imena“ in „Slovenski etimološki slovar“. Upati je, da prideta te dve deli, obstoječi iz več tisoč listov, v poklicane roke za nadaljno uporabo; posebno etimološka zbirka je sestavljena z največjo vestnostjo, kakor je bila le Sketu lastna; dobro mu je služil pri tem novi Bernekerjev slovanski etimološki slovar, ki je došel sedaj do črke „k“. To zapuščino dobi itak „Slovenska Matica“ in upati je, da je ne pusti v nemar.

Nepopolna bi bila slika Sketovega delovanja, če bi prezrli njegov požrtvovalni trud za prosep Mohorjeve družbe. Odkar je bival stalno v Celovcu, je bil v tesnem stiku s to velevažno slovensko kulturno napravo in od leta 1882. nepretrgoma družbin odbornik, ki mu je pripadlo največ recenzijskega in korekturnega posla. Saj je tekom 18 let ocenil nič manj ko 54 večjih spisov, ki ki so bili namenjeni za društvene knjige; poverili so mu oceno leposlovnih del in tako je imel priliko, dajati književnim publikacijam posvetne vsebine tisti pravec, ki se je vedno držal zmerne srednje poti med splošnim ljudskim okusom in estetičnimi zahtevami modernega časa. Dobro je poznal in cenil pisatelje sotrudnike in ni se kazal tesnosrčnega, kadar je bilo treba prisoditi kakemu mlajšemu pisatelju prvenstvo. Izmed sodobnih mlajših pisateljev je visoko čislal Cankarja in Meška. Le želeli je, da bi se mu posebno v tem poslu našel vreden naslednik s širokim duševnim obzorjem, dobrim okusom in nepristransko sodbo.

S tem, da je stopil Sket l. 1908. v stalni pokoj, še ni rečeno, da si je posihmal privoščil odpočitek od knjižnega dela. Sleherni dan je postajal po več ur pri svojem visokem pisalniku in je pregledoval korekture ter prebiral in urejeval beležke za čitanke in etimološki slovar. O počitnicah pa je s svojo družinico redno zahajal k Vrbskemu jezeru; do leta 1898. je imel svoje počitniško bivališče na Otoku, pozneje pa tam ob severnem bregu v Pričici prav nasproti Otoča. Tu ob jezeru je imel svojo prijetno kopel in svoj čolnič, gozdič in klopico; tu je v mlajših letih snoval in pisal

svoje povesti, tu se je vedril in zabaval v krogu svojih domačih. Sket ni bil okorel šolnik, kakor jih lahko večkrat srečavamo: imel je zmisla za naravne lepote in je nekdanj z vnemo gojil planinski šport; bil je v Malniških Turah, v Stubajskih Alpah na Tirolskem, na Triglavu leta 1898., še v tisti dobi, ko so se Slovenci razmerno malo zanimali za turizmo; bil je vztrajen kolesar, vnet drsalec in veslač; v mlajših letih je imel celo svojo jadrnico, s katero se je udeleževal tekem na Vrbskem jezeru; enkrat je dobil v taki tekmi prvo darilo. Pozimi pa je rad zahajal v gledališče se razvedrovat. Koncem počitnic pa je redno zahajal v svoj rojstni kraj, gledat k domačim ljudem, ki jim je bil radodaren podpornik.

* * *

Bilo je predlanskim meseca avgusta, ko sva dopoldne sedla v čolnič in se odpeljala v velikem ovinku doli proti Krivi vrbi. Kar potegne vesli v čoln in mi reče: „Zdaj se hočeva nekaj pomeniti. Tu sredi jezera, ko naju nihče ne moti, se bo dalo najboljše pogovoriti. Ali veš, kaj bi bilo dobro, da bi naša družba priredila?“ — Tako z vprašanji je rad pričeval kak važen pomenek. — Jaz ga gledam in ugibljem, a ne uganem. Tedaj mi reče: „Slovenske balade in romance — take zbirke nam manjka. Prevezemiva skupno to delo!“ In res, ta dogovor na jezeru pokaže letos svoje uspehe, le žal, da jih vrli prijatelj ne bo več videl. Kakor za večno slovo sem mu jih veliki petek že dotisnjene listal — ob njegovi smrtni postelji.

O njegovem prijateljskem občevanju bodo mogli več povedati njegovi starejši prijatelji, ki so ga poznali že iz mladostnih let; posebno z vladnim svetnikom Scheiniggom sta si bila ves čas zvesta tovariša. V družabnem občevanju se je kazal izobraženega moža finega takta in plemenitega mišljenja; prijazno je govoril z najpreprostejšim človekom, kakor je prostodušno, toda obzirno občeval v izbrani družbi; bil je gentleman v pravem pomenu te besede. Zato ga je tudi nemška družba celovška visoko spoštovala, dasi je vedela, da je po političnem prepričanju odločen Slovenec. — V politiko se pa Sket ni vmešaval, tudi pogovorov, ki bi se sukali o domači politiki, ni maral; več ko enkrat mi je izrazil bojazen, češ, kam nas dovede naš brezobzirni, sirovi domači boj, ko se kakor škorpioni ujedamo. Pač pa si je stekel zaslug za slovensko šolstvo na Koroškem, posebno ob ustanovitvi slovenske šole v Št. Jakobu v Rožu. Zato ga je ta velika in važna slovenska občina imenovala tudi za svojega častnega občana.

Kot učitelja pozna Sketa vsa mlajša koroška generacija, kar se je je šolalo na celovški gimnaziji. Pravijo, da je bil strog, a pravičen učitelj in da je posebno od svojih slovenskih učencev neizprosno dosledno zahteval, da vrše točno svoje dolžnosti. Zadnje leto, po smrti Apihovi (jan. 1. 1911), si je naprtil še odgovornosti in skrbi polne posle ravnatelja Družbe sv. Mohorja. Kakor povsod drugod, tako je bil tudi v denarnih zadevah skrajno natančen in previden; zato je bila društvena blagajna, ki ima velik denarni promet, v najboljših rokah, ko so jo bili njemu poverili.

V tej dobi pa je pričel bolehati: pešal mu je vid, včasih ga je obhajala omotica; zdravniki ne v Celovcu, ne na Dunaju, niso mogli dognati pravega vzroka bolezni; zdaj se je obračalo na bolje, zdaj na slabše, dokler ga ni končno zatela huda pljučnica in se mu je vnela rebrna mrena. Pri obdukciji pa so zdravniki dognali, da se mu je delal tvor za malimi možgani, bolezen, ki mu je pretila še s hujšim trpljenjem, da ga ni Morana že prej zagnila s svojim črnim prtom.

Veličasten je bil sprevod, ki ga je spremil k zadnjemu, večnemu počitku. Vse celovško slovenstvo mu je izkazalo zadnjo čast; prihiteli so bili sorodniki iz rodnega kraja, sešli so se prijatelji in znanci od blizu in daleč, da se poslove od enega izmed najodličnejših mož, kar jih je delovalo v prospah našemu narodu. Marsikomu se je orosilo oko, ko so padale trde grude na krsto v grobu, saj smo se vsi zavedali, koga zagrebamo v tajnostno okrilje matere zemlje: moža vztrajnega, smotrenega in uspešnega dela. V trenutkih, ko se za vedno poslavljamo od velikih mož, nam preostaja kot edina uteha zavest, da je to naša usoda, ki končno nas vseh čaka: gre le za to, kako ta čas, ki ga živimo, izpolnimo.

O rajnem Sketu gre hvala, da je znal izmed vseh učiteljev najbolje razlagati rimskega pesnika Horacija; sam zanj navdušen, je znal tudi svoje učence navdušiti ob lepoti misli in krasoti jezika. Kolikokrat je pač svojim osmošolcem razlagal odo „*Aequam mento —*“! Kako vzneseno mirno in globokoumno izražajo bistvo vse življenske filozofije verzi, zveneči plemenite resignacije:

„*Omnes eodem cogimur, omnium
versatur urna serius ocus
sors exitura et nos in aeternum
exsilium impositura cumbae*“.

V Had — vsi moramo tjakaj; venomer se vrtil časa kolo in prej ali slej nam pripade žreb, da nas Karonov brod prepelje v večnost.

Jos. Premk:

Krona v višavi.

(Dalje.)

In župnikove besede so se uresničile. Ko se je zračilo, so se začule na stopnicah počasne stopinje, in takoj nato je vstopil v izbo Dominik.

V izbi je bila samo Manica, ki je ravno pripravljala luč, in ko ga je zagledala, je postala nemirna in zmedena, da ni vedela ali naj ga ogovori ali pusti v miru.

„Jakob je menda v hlevu,“ je dejala naposled, ne da bi se ozrla vanj in postavila luč na mizo.

„Že pride,“ je prikimal Dominik in sedel za mizo. „No, pa kako je s teboj?“ jo je povprašal nenadoma in jo pogledal prijazno.

Nič tiste čemernosti in temne zamišljenosti ni zapazila Manica v njegovem obrazu, in ta nenadna izprememba se ji je zdela čudna tem bolj, ker je bil še pred kratkim v postelji.

„Saj veš,“ je odvrnila polglasno in pričela zagrinjati rdeče zavese na oknih. „Ali ti je že kaj bolje?“

Dominik se je nasmehnil in se je obrnil proti njej.

„Saj vendar nisem bolan. Jutri pojdem v trg,“ je dostavil in podprl glavo z desnico.

„V trg?“ se je začudila Manica. „In v tem mrazu. Počakaj rajši, da se vreme kaj izpremeni, sedaj so še pota nerodna, da je težko voziti. In pa bolehen si, saj lahko opravi mogoče kdo drugi, ako imaš kaj za pošto ali kaj enakega.“

Pa Dominik je zmajal z glavo in izpregovoril tako prijazno, da se Manica ni mogla načuditi njegovi izpremembi:

„Torej se bojiš, da bi se prehladil? No, mogoče še odložim za par dni, važnega in nujnega ravno ni, pa hotel sem tudi nekoliko na zrak, to večno tičanje gori v sobi mi že preseda.“

Maničino začudenje je naraščalo bolj in bolj in naposled ni vedela več, ali se Dominik samo šali ali misli resno. Pa njegov obraz je bil resen, mirno so gledale njegove oči in čez vse lice je bila razlita prijaznost in zadovoljnost.

„Pa pojdi kaj v vas, dolí v Zlatopolje,“ je menila Manica. „Saj si že dva meseca tukaj, pa se še nisi prikazal nikomur, in vsi bi te radi videli.“

„Kdo?“ je povprašal Dominik in jo pogledal pozorno.

„I no, Zlatopoljčani,“ je odvrnila Manica, a v strahu, da Dominiku to morda ne bo po volji, je skušala obrniti pogovor na drugo stvar. „Kaj pa s temi knjigami, ki so še v zaboju tam v stranski izbi?“

Dominik je nekoliko pomislil, nato je zamahnil z roko: „Naj ostanejo tam!“

Takrat je vstopil Jakob, in ko je zagledal za mizo Dominika, je snel klobuk in prikimal, a se takoj premislil in zopet pokril.

„O, pa ni bilo ravno hudo, kakor vidim. Seveda, v tem peklenskem mrazu se človek kaj lahko prehladi. Ni, da bi hodil okrog, kakor si zjutraj in posebno ko nisi utrjen in navajen. Pa nič zato, saj ti ni potreba hoditi po mrazu, stari ljudje pa pravijo: huda zima dobro leto. In res je tako! Tisto leto, natanko se spominjam, ko si hodil ti v osmo šolo, je zapadel sneg že o Vseh svetih in ni skopnel do sv. Jožefa. Brilo in zmrzovalo je, da si človek ni upal na plano, a letina je bila, da še nikdar ne taka. Vina je bilo, da smo ga puščali v kadeh zunaj zidanic, pa se ga ni nikdo dotaknil. Rajni Gregor izpod Črnoglava ga je pridelal bojda toliko, da je zalil ž njim ves zelnik. Pa je prišla kazen božja nad ošabneža in drugo leto mu je potolkla toča vse do zadnjega pezdirja. Dejal je, da mu jo je napravil župnik iz Dolgan, ker sta si bila nekaj v sovraštvu, in od tistega dne ni hodil leto dni v cerkev. Bog mu daj dobro, zdaj že podpira sedmo leto zemljo; skopuh je bil in ošabnež, pa je nesel prav toliko seboj, kakor Zaplatarjev Korle, ki je umrl za županovim skednjem, da nikdo ni vedel, ne kdaj ne kako. Saj si ga poznal, tvojih let je bil, v trgu se je nekaj izučil, pa ga je ugonobilo žganje. Manica, daj, prinesi dva kozarca!“ je končal Jakob svoje zgovorno pripovedovanje in postavil na mizo zelenkasto steklenico.

„Glej, Dominik,“ je pričel zopet, ko je prinesla Manica kozarca in natočil sebi in njemu — „že zjutraj sem hotel govoriti nekaj s teboj, pa nisi bil ravno za pogovor in sedaj mislim, da bi bilo prav, če ti povem, kaj in kako mislim.“

Manica je malce postala, a ko se je Jakob primaknil bliže k Dominiku, kakor da noče, da bi slišal še kdo drugi njegovo mnenje in pripovedovanje, je odšla in zaprla tiho vrata za seboj.

„Saj veš, kje je pri Kodrasovih,“ je povzel Jakob bolj tiho in važno povzdignil goste obrvi. „Onstran našega vinograda, pod brdom, kaj se ne spominjaš?“

Dominik je nekoliko pomislil in je skimal.

„No, pa poglej ob priliki, saj je še vse, kakor je bilo nekdanj. Samo danes je stvar taka, da stari Kodras prodaja. Sam je in star, kaj bi se ubijal, ko mu ni treba? Glej, in tako sem premišljeval dolgo in preudaril vse natanko, pa mi vedno pravi vest, da bi ne bilo napačno, ko bi jaz prikupil tisto Kodrasovo hišico. Po ceni je in izplača se. Zemlje res ni veliko, pa kaj bi z zemljo, saj moram še za svojo vedno najemati. Hišica pa je kakor nalašč —“ tu je Jakob nenadoma umolknil in je pogledal zamišljeno v tla. Nekaj časa je molčal, na to se je ozrl v Dominika z bistrimi očmi in je dejal naglo: „Zate bi bilo pripravno, Dominik!“

Dominik ga je pogledal začudeno.

„Kako to misliš? Da bi jaz kupil?“

„Ne ravno,“ je odkimal Jakob in natočil vnovič sebi in njemu. „Ti in jaz! Saj veš, kaj ti je vedno obljubljal oče in to je tudi izpolnil: po materi in njem imaš še pri meni dobiti denarja; nekaj bi se še dodalo, pa bi bila stvar rešena. Bog ne daj, da bi se jaz polaščal tvojega denarja, vedno mi je bilo v mislih, kdaj poravnava, no, in sedaj se je nudila ugodna prilika. Pripravna hišica je, nekoliko v bregu, da se vidi daleč po dolini, zadaj je vrt in nekaj vinograda, drugo pa je Kodras že poprodal. Če bi se nekoliko prenovilo in popravilo, bi nastala kaj lepa hišica, kakor pravim: prav zate. Ampak nisem prišel sam na to misel, temveč županov me je včeraj opomnil, ko sem bil v vasi. — Za nikogar drugega, nego za vašega profesorja bi bila — je dejal. — Če jo kupi izmed nas eden, mora imeti poleg tudi polje in travnike, to pa je stari Kodras že prodal. Če pa kupi tvoj brat, se ne bo ukvarjal z zemljo, za zelenjavo in enako stvar pa je pri hiši vrt. Tako nekak gosposki dom bi se lahko napravil, in mirno je tam, prav kakor hoče vaš Dominik. Kako žensko bi dobil, da bi gospodinjala in kuhala, sam pa bi imel vse tri izbe in bi napravil in uredil po svoje, kakor bi hotel. Zanj, mislim, da je kakor ustvarjeno, in če ostane za vedno v Zlatem polju, bi ne bilo prav nič napačno, če bi se tudi oženil —“

Domenik ga je debelo pogledal in zamahnil z roko.

„No, tako mi je govoril županov,“ je dejal Jakob — „in ko sem stvar premišljeval in preudarjal, se mi niso zazdele njegove misli kar nič napačne. Vem, da ti tu pri nas ni bogve kako po volji, navajen si lepšga in večjega stanovanja, no, tam bi se dalo vse lepo napraviti. Nekaj imaš ti, nekaj bi dodal jaz, pa bi se naredilo. Spomladi bi lahko takoj pričeli s popravilanjem in prihodnjo jesen bi se lahko preselil. In Manica bi ti stregla in gospodinjala kakor tukaj. Vem, da bi se ne upirala, še vesela bi bila.“

„Manica?“ se je zamislil Dominik. — „Trebaja premisliti, to je prišlo prehitro, da bi lahko kar tako odgovoril.“

„Seveda, seveda,“ je zadovoljno pritrdil Jakob — „le premisli, kakor veš, da ti bolj ugaja in kakor bi bilo bolje. Bog ne daj, da bi te silil in če bi potem ne bil zadovoljen, da bi bil jaz kriv. Lahko ostaneš tu pri meni do smrti, če ti ni premajhno in če ti ne ugaja, kar pravim zaradi Kodrasove hiše. Ali prilika je sedaj, kakor vidiš, in lepo bi se naredilo.“

Nato je nekoliko umolknil, a ker Dominik le ni rekel nič gotovega, je pričel zopet sam:

„V tujino zdaj ne misliš menda več. Kaj bi hodil od doma na stara leta; dovolj si videl, dovolj si se naučil. Vsakemu človeku je potreba počitka in tudi tebi. Mnogo si trpel, da si se tako postaral in res, čudno, čudno si se izpremenil, da si kar ne morem misliti, če te pogledam, da bi bi zdrav. Slab si, vidiš, kaj bi mislil na tujino, ki je napravila iz tebe takega, da nikdar nisem mislil. Najpametneje, da ostaneš tu in pozabiš na vse težave, s katerimi si se do zdaj ubijal in kmalu boš zdrav in krepak kakor nas eden. Ko pride pomlad in bodo dnevi toplejši, pojdeš lahko v gore in to ti bo delo dobro. Še pomladil se boš, in če se uresniči, kar menim s Kodrasovo kupčijo, boš kmalu pozabil na vse, kar te sedaj še veže na tujino. Pokmetil se boš, pa te izvolimo še za župana.“

Dominik se je zasmejal in ž njim se je zasmejal tudi Jakob, ker veselilo ga je, da je tako dobro izvrševal župnikov nasvet. In čim jasnejši in zadovoljnejši je bil Dominikov obraz, tem zgovornejši je postajal on.

„Tako se bo naredilo, da bova soseda,“ je dejal in trčil ob Dominikov kozarec. —

Po večerji pa se je obrnil Dominik proti Manici in dejal nekako zamišljeno in počasi:

„Če imaš čas, stopi nekoliko z menoj, da urediva in pospraviva gori v sobi, kar sem se namenil.“

Manica ga je pogledala nekoliko osuplo, nato je prižgala svečo in šla za njim v podstrešnico.

Tam je prižgal Dominik luč, jo postavil na mizo in se ozrl po sobi mračno in skoro jezno.

Po vseh kotih in koncih so bile naložene knjige, in kjerkoli je pričel prelagati in izbirati, se je kupičila kopica zopet drugod, da je naposled nevoljno postavil luč visoko na omaro, da je padala svetloba po vsej sobi.

„Kar po vrsti bova pričela,“ je dejal Manici, ki je stala sredi sobe in se ni upala dotakniti ničesar, ker ni vedela, bi li storila prav ali ne. „Kaj bi izbirala, naj gre vse k vragu,“ je siknil skozi zobe in jezno nagubančil čelo. „Tjale k vratom zloživa vse po vrsti na kup in jutri naj jih spravi Jakob v kak zaboj!“

In Manica se je sklonila in pričela polagati knjigo za knjigo, zvezek za zvezkom in vse, kar je ležalo po tleh in po stolih, na kup za vrata, kakor je velel Dominik. In ta ji je pomagal in mrmral venomer. Včasih je vrgel kakšno knjigo s tako silo na kup k drugim, da se je Manici skoro zasmilila. Samo kakih pet do šest tanjših je odbral in namignil Manici, naj jih pusti.

„Če se ti bo kdaj zljubilo, jih lahko čitaš,“ je dejal in jih položil na mizo. „Povesti so in zgodbe iz naših krajev. Včasih sem imel več enakih reči,“ je mrmral dalje bolj sam zase, „pa pozneje sem večina zamenjal za to šaro, ki jo spravljava sedaj na kup, in Cila lahko jutri z njo zakuri.“

Nato se je zasmel tako rezko in čudno, da se je Manica skoro prestrašila. Samo obraz se mu je raztegnil v nasmeh, oči pa so mu gledale resno in temno.

„Sežgati jih je vendar škoda,“ je opomnila Manica skoro boječe, ker vse to Dominikovo početje se ji je zdelo nekako čudno. „Mnogo denarja so stale in mogoče se ti bo kdaj še zahotelo, da pogledaš to ali ono. In če tudi ne — že zaradi spomina.“ —

Dominik ji je pritrdil in se ji nasmehnil.

„Prav imaš, naj ostanejo, že zaradi spomina... Gledal pa ne bom več vanje, tako sem se namenil!“

Manica je prestala s pospravljanjem in ga pogledala neverjetno.

„Pa kako, da si se nenadoma tako izpremenil?“ ga je vprašala in se zagledala v njegovo suhljato lice.

Dominik se je zasmel zopet s tistim čudnim smehom, ki se je zdel Manici bolj grozen nego vesel in ji ni odgovoril.

„Sedaj pa lahko odideš,“ ji je dejal, ko so bile že skoro vse knjige zložene na velik kup — „jutri pa jih zloživa v kak zaboj.“

Manica se je še enkrat ozrla po sobi, ki je bila sedaj nekako prazna in vse bolj prostorna, nato je prižgala svečo in odšla v spodnjo izbo, kjer sta Jakob in Cila sedela ob gorki peči in govorila in preudarjala na vse mogoče načine o nakupu Kodrasove hiše in o Dominikovem bodočem življenju.

Prisedla je k njima, a govorila ni mnogo, ker Dominikova nenadna izprememba ji ni hotela postati jasna in razumljiva.

Dominik pa je v svoji sobi urejal in pospravljaj še dalje. Vsak listič, ki je ležal na mizi ali kjerkoli, je obrnil in pregledal še enkrat in potem položil k drugim na kopico papirja in listin k oknu. In pri tem delu mu je igral na ustnicah tako trpek in rezek smehljaj, kakor da so stvari, ki jih meče na kup, draga lastnina kakega njegovega sovražnika. To in ono knjigo je odprl še enkrat, pristopil k luči, prelistal par strani, potem pa se nasmehnil s tistim zlobnim nasmehom in jo vrgel k drugim.

Prah, ki se je dvigal od tal, mu je naposled napolnil prsi, da ga je posilil hud kašelj. Sedel je na posteljo in se krčevito prijel za prsi, in takrat je zapazil na belem robcu, ki ga je tiščal na usta — majhno liso temne krvi. Skimal je in je odprl okno. Šop lističev in različnega popirja, ki ga je nabral po knjigah in na mizi je poromal skozi okno v hladno noč. Nekaj časa so plesali posamezni kosi popirja ob zidu v vijugastih kolobarjih, kakor da se boje in branijo pasti na mokra snežena tla; nato je zaprl okno, upihnil luč in legel o blečen na posteljo.

Skozi okno se je razlila po sobi bela mesečina, da je padal križ med šipami daleč do vrat in rosno steklo se je svetilo kakor nanizano z drobnimi biseri. Dominik je ležal na postelji mirno, z prekrizanimi rokami pod glavo in samo njegovo sopenje se je čulo.

Iz davnine, iz sive preteklosti so vstajali pred njim spomini kakor mogočni plameni v noč, kamor je zablodil sedaj . . .

Nekdaj je bilo pred njim vse tako jasno in svetlo, v srcu toliko upov in moči, sedaj pa se mu je zdelo, da je prišel po dolgem, trudnem potovanju do razpotja, kjer se mora odločiti. In odločil se je že: tam zunaj v snegu je ležala zavržena marsikatera težka misel, ki jo je zabeležil na ta ali oni listič, in tam za vrati so bile pripravljene knjige na velikem kupu, da jih spravi v zaboj in ne pogleda nikoli več. In hipoma, sam ni vedel kako se je zgodilo, da se mu je vzbudil v duši srd nad vsem, kar je nosilo le malenkosten spomin, le neznaten sled na katerokoli misel, dogodek ali upanje v preteklosti . . . Sklenil je, da zazija med bodočnostjo in preteklostjo globok prepad, čez katerega ne bo mogel nikoli, da se dvigne med davnino in bodočnostjo visoka stena, čez katero ne bo mogla niti ena misel in da prične popolnoma novo življenje . . .

Obrnil se je v postelji in se zagledal v mizo, ki je bila prazna in gola; samo mesečni žarki so se lomili na njeni gladini, kjer je bilo še pred kratkim toliko lističev in knjig; a sedaj je ležalo vse am zunaj v snegu — pozabljeno in zavrženo.

Zatisnil je oči in je skušal pozabiti na vse, a spomini so prihajali kakor mučni, nepovabljeni gosti in tirali njegove zbegane misli nazaj na prehojeno pot, v tiste davne trenutke, ko se je s ponosom in močjo napotil k sreči in slavi . . .

Takrat ni čutil v prsah te težke tesnobe in dušičnega kašlja, ni čutil v sencih te utrujenosti in smejal se je vsem, ki so ostali v dolini zlatopoljski neznatni in pozabljeni. Upov pijan je vriskal do najvišjih ciljev in še Manica, ki mu je bila najljubša izmed vseh, se mu je zdela le klavrna senca pravega človeka. Ni mu bilo težko pozabiti rodne grude, ko je živelo v njegovi duši sto lepših solnc, kot to, ki sije nad dolino zlatopoljsko; ni se mu bilo težko ločiti od teh nevednih, majhnih ljudi, ko je spoznal v svetu toliko večjih in mogočnejših . . .

In njegove misli so poromale na pot, ki jo je nastopil in hodil s tolikim hrepenenjem, obstale so ob vsakem dogodku, ob vsakem razočaranju, da je siknil naposled razdraženo in odločno:

„Novo življenje, nova pot! Andrej, odprl si mi oči!“

Trden sklep se mu je porodil v duši in z zadovoljnim nasmehom je planil s postelje, prižgal svetiljko in pričel hoditi po sobi gor in dol. —

Med tem pa sta v spalnici snovala Jakob in Cila važne naklepe. Jakobu ni bilo do spanja in tudi žena Cila, ki je umolknila navadno takoj, ko se je zagrnila z odejo, je bila zgovorna in je povedala in nasvetovala možu marsikaj važnega. Manica je spala v sosedni izbi in tako sta si lahko povedala naravnost, kako in kaj mislita . . .

„Če se je oženil,“ je menila Cila — „si ni izbral beraške neveste, in po njeni smrti je denar gotovo pripadel njemu, če že ne poprej. Sam je tudi gotovo kaj prištedil, zapravljev ni, kako naj bo potem drugače, kot da ima denar naložen in spravljen v kaki hranilnici ali kjerkoli. Le misli si, da ni tako brez vsega in neumno bi bilo, če bi mu vsiljeval še to, kar ima po očetu in materi pri tebi.“

Jakob je najprvo nekaj zamolklo zamrmral, a nato je odvrnil razločno in precej glasno:

„Je že mogoče tako, kakor misliš, pa naj ima kolikor hoče in kjer hoče, kar mu gre po očetovem testamentu, je njegovo in grdo bi bilo, ko bi hotel jaz pridržati zase. Ne maram, pa če bi bilo desetkrat toliko! Njegovo je in spodobi se, da dobi, kakor sta želela oče in mati. Tisto pa, kar ima svojega, me nič ne briga. Če ima, je prav, če nima tudi vseeno, ako bo kdaj kaj potreboval, mu ne

bom odrekel pomoči. Bog ne daj! Petindvajset let sem želel, da bi prišel, kak brat bi bil, če bi stegal sedaj prste po njegovem? Ne bodi vendar tako brez vesti in preudari in premisli, kako in kaj je prav! Kakšne misli bi imel o meni, ko bi storil, kakor praviš ti, in ko je vedel že davno, da oče in mati nanj nista pozabila.“

Ženi Cili to Jakobovo govorjenje ni bilo nič kaj po volji in je nekaj časa molčala, nato pa je odvrnila godrnjaje in zlovoljno:

„Stori, kakor hočeš, in glej, da se ne boš kesal!“

„Kako bi se kesal in zakaj?“ se je začudil.

In kakor da je videla žena skozi temo, da so se mu jezno zasvetile oči, je dejala mirneje in bolj tiho:

„Jaz mislim zaradi Kodrasove hiše.“

„Saj še ni rekel nič gotovega,“ je začel — „a kakor sem izprevidel, mu je stvar po volji. Pa kako tudi ne! Prostorno bo imel in uredi si po svoji volji, Manica pa mu bo rada gospodinjala, in če se je privadi, bi ne dejal dvakrat, da se zna še kaj izcimiti. Nimam zavezanih oči in vidim, kako se obnaša Manica, kadar ga ni na pregled in kako je bila vsa drugačna nocoj, ko je videla in izvedela, kaj nameravamo. Še vedno ga ni pozabila, le verjemi, čeprav ima že sivo glavo in bi mu jih človek prej prisodil sedemdeset kakor petdeset. Samo za Dominikove misli ne vem, je vse preresen in preveč vdan v svoje študiranje. Preveč se je izpremenil in predrugačil. Vdovec je in če se preseli v Kodrasovo hišo, mu skoro ne bo kazalo drugače, kakor da se oženi.“

Žena Cila na te dalekosežne Jakobove misli ni vedela ali pa ni hotela ničesar odgovoriti, da je Jakob modroval še dalje sam; na glasu se mu je poznalo, da bi bil zelo zadovoljen, ko bi se zgodilo po njegovih mislih in željah.

„Želel bi mu, da bi pričel živeti zopet krščansko in mirno življenje, saj je dovolj časa blodil okrog in ni prinesel seboj drugega kot trudno glavo. Nesrečen je moral biti s svojo ženo, zato je nič ne omeni, nesrečen, rečem ti, in mogoče še zelo. Prav je da je umrla, sedaj je prost in lahko živi kakor hoče. Če se bo le dalo, ga pregovorim, da prične nekoliko z gospodarstvom, da pozabi na vse, kar ga je doletelo grenkega v svetu, in če vzame Manico, bo dobil pravega angela.“

Pa če bi slišala Manica te Jakobove besede, bi jih ne bila vesela in žalostno bi se ji zagledale oči v tla, kakor vedno, kadar je pomislila nanj. In tisti večer tem bolj, ker srce ji je bilo polno tako različnih čustev, da si je želela samo počitka in spanja.

Ko je prišla v svojo majhno izbo, kjer je spala, odkar se je naselil v podstrešnici Dominik, ni prižgala luči kakor navadno, temveč se slekla naglo in legla v posteljo.

Zarila je obraz v blazine in zatisnila oči, a tudi skozi trepalnice je videla njegove bliskajoče poglede in pa v ušesih ji je zvenel še vedno njegov smeh, ki se je zdel Manici tako strašen in pretresljiv . . . In čim bolj je premišljevala vse njegovo nerazumljivo početje, tem bolj se ji je vsiljevala temna slutnja, da Dominik ni več popolnoma pri zdravi pameti . . . Prestrašila se je te misli in jo skušala zamoriti, a vse, kar je videla in zvedela tisti večer, je pričalo tako. Kako bi bilo drugače mogoče, ko hoče naenkrat uničiti vse, kar mu je bilo prej tako drago in da se je izpremenil v enem dnevu tako, da kuje z Jakobom načrte, ki bi se mu zdeli prej gotovo smešni in neumni? In potem ta njegov uduren smeh in ti grozni pogledi, raztresenost in jeza . . . vse obenem, kakor da so se mu zmedle zdrave misli.

In če se uresniči Jakobov namen in se Dominik vda, da kupi Kodrasovo hišo, ali naj gre tja in prebiva ž njim pod eno in isto streho? In to sedaj, ko so njegove oči tako blodne in grozne in ni na njem niti najmanjšega sledu o nekdanjem Dominiku?

Hotela se je siloma otresti vseh teh težkih, vročih misli, a mučile so jo še v spanju, še v sanjah . . .

Pred Klandrovo hišo je pridrdrala dolga vrsta voz, ozaljšanih s pisanimi trakovi in polnih prazničnih svatov. Še konji so imeli v komatih bele rože in dolge rdeče pentlje.

Solnce se je smejalo na nebu in čez vso zlatopoljsko dolino je bil razlit njegov zlati smehljaj. To je bil dan, ki ga je čakala Maničina duša že dolgo vrsto let . . . Belo oblečena je stala pri oknu, venček se je zibal v njenih laseh, in ob njeni strani je stal Dominik prazničen in svatovski, kakor se spodobi za takega ženina. Črno obleko je imel in svetel klobuk, veliko rožo v gumbnici in dasi je bila njegova brada že osivela in redka, se je zdel Manici kakor kralj, ki ga je željno čakala tako dolgo . . . Smehljaj se ji je in ji stiskal roko, kakor nekdanj gori pri zidanici sredi zelenih gor, ko se je sklonil k njej in jo privil k sebi.

„In sedaj si moja, Manica! Dolgo si me čakala, ubožica, a prišel sem, dasi truden iz daljne tujine, da izpolnim, kar sem ti obljubil . . . Ali se še spominjaš onega davnega svetega večera, ko je pokal led nad potokom in so upogibale snežene vrbe svoje težke veje tako nizko, da se ni videlo nikamor? Ali se še spominjaš,

Manica? Davno je bilo, koliko gorja je preneslo srce ta čas, a vendar sva dočakala dan, ki nama je bil usojen že od nekdaj!“ . . .

Tako ji je govoril in Manica je medlela sreče in veselja . . .

Spodaj so zaukali svatje in brat Jakob, ki je bil starejšina, je vstopil in se zasmejal veselo:

„Čas je, idimo!“

„In posedli so na vozove, ozaljšane in olepšane, vozniki so udarili po konjih in godci so zagodli, da se je razlegalo po vsej zlatopoljski dolini.

Kakor blisk so leteli iskri konji, grive so jim vihrale v vetru in Manica se je pritiskala k Dominiku, a njegove oči so zadobile naenkrat tako otožen in temen sijaj . . .

„Kaj ti je, Dominik? K poroki se peljeva —“

Še hitreje so dirjali konji, veter je žvižgal mimo ušes, a Dominikov obraz je bleдел bolj in bolj in njegove oči so gledale naenkrat tako grozno, da je pretreslo Manico v dnu duše.

Takrat je zagledala, da so uprte Dominikove oči v oblak, ki je sam in zapuščen plaval po nebu. Rdeč je bil njegov rob in v sredi je blestela velika krona, zlata in svetla, da je žarel njen blesk po vsej zlatopoljski dolini.

„Moja je in brez nje ne grem k poroki!“ je kriknil Dominik in planil kvišku z razprostrtimi rokami.

In dvignil se je v zrak kakor velika črna ptica, grozen grohot se je začul iz njegovega grla, da je Manica kriknila in se — — prebudila iz težkih sanj.

Znojni curki so ji tekli po čelu in odeja je ležala poleg postelje na tleh. Tresla se je po vsem telesu, in dasi so bile samo sanje, je bila tako preplašena, da se ni upala dvigniti v postelji.

Dolgo je strmelala v temo in zdelo se ji je, da čuje iz podstrešnice lahne korake. Dominik še ni spal. In to jo je ohrabilo, da je stopila k oknu in ga odprla, ker v izbi se ji je zdelo vroče in soparno.

Jasna in mrzla noč je bila zunaj, tu pa tam je počila pod težkim snegom suha veja in tam, kamor je metalo razsvetljeno Dominikovo okno svoj odsev, se je videla na sneženih tleh velika rumena lisa s črnim križem v sredini. Včasih je do polovice potemnela, kakor da je stopil nekdo k oknu, a potem je zasijala zopet jasno in razločno.

(Dalje prihodnjič.)

L. Pintar:

O krajnih imenih.

Nedavno sem čital nekje, da je največje zlo naše dobe prav to, da ni resničnega spoštovanja do resnice. To neveselo prikazen žalibog opazujemo tudi na znanstvenem polju. Samo da doseže začasno navidezen uspeh, pa ti pride kak posiliznanstvenik z najdrznejšo na celem izmišljeno trditvijo in postavi to trditev predte s tako neskrbnostjo, kakor bi iz bukev bral. Gledaš debelo, ne veš, od kod, nič ne razumeš in ne veš, kam, pa si morda v prvi iznenadenosti celo misliš: ta ti je pa pokadil, prav ti je, čemu pa govoriš o stvareh, ki samo misliš, da jih razumeš; pusti besedo v takih stvareh resnim veččakom in obenem dobrim narodnjakom. Dobro naroden je pa seveda tisti, ki z izredno naivnostjo gleda po nekdanj Trstenjakovem sedaj Žunkovičevem načinu skozi slovenske naočnike. Hm! koliko samoprecenjevanja namesto trezne samopre-soje je v tem narodnem znanstvu. — —

Pred nekaj leti sem bil napisal krajnoimensko študijo o Žužemberku in tedanji urednik Izvestij muzejskega društva je bil toliko prijazen, da je dal tej skromni razpravi prostora v omenjenih publikacijah (XVIII, 95). Takoj prihodnje leto smo pa brali v istih publikacijah (XIX, 46) podobno krajnoimensko študijo o Sežani in v tisti razpravi smo brali tudi opombo, ki se je dotikala moje razlage Žužemberka, češ da si g. razlagatelj Sežane drzne trditi, da Žužemberk ni družega kot Siženbreg (Sandufer). Izraz „drznem“ je bil tukaj popolnoma na svojem mestu, kajti predrzno je res, če si kdo kar na celem izmišlja staroslovenske besede, da bi z njimi podstavil svoje majave trditve; toda drznost sama v znanstvu ne sme odločevati, to le pustimo političnim rabulistom. Če si na celem izmislim staroslovenski (?) izraz „seg“ = pesek, da dobim navidezno razlago *Segjana = Sežana, ker je na peščenem svetu zidana (?), tedaj še nisem prav nič razložil, kvečemu da se mi je posrečilo pri lahkovernejših napraviti nekoliko neodpustljive zmešnjave. Če mi kdo pride z lahkomiselnostjo in drzno trditvijo: „V kvarnerskem zalivu je popolnoma peščen otok (Sandinsel) Sansego, Sušak, kar bi moralo biti Sužak; italijanski Sansego je od staroslovenskega сѣсѣръ t. j. kup peska“, tedaj ga moram spričo tolike drznosti res pomilovati. — Pomislite vendar italijanski Sansego od staroslovenskega сѣсѣръ!! Ali nam ne bo začelo samega ponosa živahneje utripati srce, ko

vidimo, da italijanščina hodi k staroslovenščini iskat na posodo? — Pa kaj še vse naj bi se dalo razlagati iz te staroslovenske, seveda izpod pazduhe vzete besede „seg“ (pesek) Sežana, Sušak, Siženbreg, zogar in naposled še osebni priimki Zega = Žega! Kako mikavna mnogovrstnost in variacija v samoglasnikih, pa vse iz enega korena „seg“! Jaz bi dejal, da bi lahko pustili priimke Žiga, Žigon, Žega itd. veljati za izpremljenke iz starih imen Sigibald, Sigifrid, Sigimund itd., čemu bi jih tlačili v pesek. In če pravijo na Krasu polirju, ki ceste popravlja, z ô g a r, tedaj to še ni morda *segar(?) ali peskar, to je mož, ki s peskom ali gramozom ceste posiplje. Tudi drugod še pravijo cestarju, ki ima javna pota v o s k r b i, da se redno posipajo, da se na njih nastale luže odtekajo, da se kolovozni jamiči zaravnavajo i. t. d., ravno tako zôgar, toda na tem imenu ne bo menda prav nič staroslovenskega, jaz bi marveč mislil, da je nemški „Sorger“ (curator viarum), bolj določno Strassensorger (cestni oskrbnik); primeri Seelsorger (dušni oskrbnik).

„Seg“ je torej, kakor smo rekli, puhloumno izmišljena iznajdba in če že podstava ne drži, tedaj tudi sestavljenka na majavi podlagi osnovana ne more biti nič boljša, celo še toliko slabša je, ker ne obvladuje pomena predponke „so-“. Cigale je sicer res v svoji terminologiji za tisto apnenasto terciarno glino, ki ji pravi Nemeč „der Tegel“, izumel izraz „sopesek“ (Plet. II, 536), vendar se mi zdi, da mora ta skovanka imeti drug pomen, nego ga vidimo v razlagi izraza *сѣсегъ = kup peska. Če je soržica rž s pšenico pomešana in sokrvca gnoj s krvjo pomešan (oziroma kri pomešana z mezgovino), tedaj je tudi sopesek analogno z njima le zmes ali mešanica iz drobnega peska (mivke) in prsti, ne pa kup peska, tedaj tudi ne more Cigaletov „sopesek“ veljati za enakovredno vzporednico iz trte izvitemu izrazu *сѣсегъ. — Kar se pa tiče imena Sušak, malega otoka poleg Lošinja v kvarnerskem zalivu, opozoril bi na Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium (VII, 356), kjer čitamo: „pugna ad insulam Sansago . . . iuxta locum, qui Sansagus nominatur“ — in že prof. Konstantin Jireček je v svoji razpravi „Das christliche Element in der topographischen Nomenclatur der Balkanländer (Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der kais. Akademie der Wissenschaften 136. zvezek, 11. razpr., str. 23.) objasn timer, da ima otočič svoje ime po svetniku Sanctus Sagus. Da se iz italijanskega Santo- San- razvije v hrvaščini Sut- Su-, za to imamo vzgledov dovolj, n. pr. sutal (krstni boter) iz latinskega sanctulus, ital. santolo in v premnogih krajnih

imenih, Sutžulijan (Sanctus Julianus), Sutpétar (Sanctus Petrus), Sutvara (Sancta Barbara), Sutorina (Santa Irini Ἁγία Ειρήνη), Sujuraj (San Giorgio), Sutikla (Sancta Thecla), Sutomore (Sancta Maria), Supetarščina ali Supetar v Šumi (San Pietro in Selve) v Pazinskem okraju i. t. d. — Seveda ne smemo misliti, da je vsak Sušak razlagati na isti način; mogoče je že tudi, da nam je začetni s slovansko razlago, samo da moramo biti na gotovem, da dotični izraz v resnici eksistira, česar pa o izrazu *сѣцерь* ne moremo trditi. Če bi dotični razlagavec posegel po staroslovenskem *сѣцельъ*, bi mu utegnil morda pritrčiti, pa naj bi mu že bil dotični ograjeni in opaženi prostor ali studenec na polju (cisterna), ali pa skedenj, žitnica, kašča, sploh suhota, v kateri so shranjene žitne zaloge, ali pa obora z blagom ali osek — utegnil bi pritrčiti taki razlagi, pravim, ker je izraz *сѣцельъ* zajamčen (Mikl. Lex. palaeoslov. 980), ne pa na celem izmišljen kakor **сѣцерь*.

Pa okrenimo se še enkrat k Žužemberku. Ime je nemško in jè, pa če bi še tako neradi to priznali, moramo, ker nas k temu sili resnica, kolikor jo naš razum in znanstveno obzorje more pojmiti. Mislil sem sicer takrat, da sem svoje mnenje toliko jasno razložil, da bi me lahko vsak razumel, ker me pa, kakor sem videl, niso (ali niso hoteli?), hočem še enkrat ponoviti svojo razlago. Prvotna oblika se je glasila Susenberg (t. j. po pomenu Šumni breg), beseda je pa nemška in Slovenci so jo izgovarjali Žužemperk in so to obliko do danes ohranili neizpremenjeno; v nemščini pa se je ta prvotna oblika morala izpreminjati prav v zmyslu razvoja nemščine preko **Sausenberg*, **Säusenberg* do sedanjega Seisenberg. Tistim, ki perhorescirajo za Kranjsko vsako nemško ime, bi priporočil v prevdarek trditev, ki jo je zapisal Kaemmel (Die Besiedelung des deutschen Südostens, pag. 30): „In Krain gab es deutsche Höfe und Burgen, keine deutschen Dörfer“. No, in Žužemberk je grad in po gradu ima ime tudi trg, nasprotno obrežje Krke je pa slovensko „na bregu“. — Prav za Žužemperk sicer nimam na razpolago prvotnih oblik v starih listinah ohranjenih, da bi z njimi svojo trditev čisto jasno dokazal. Najstarejša nam znana oblika za Žužemperški trg in grad je doslej menda za leto 1295 zabeležena oblika Seusemberg (Argo II, 145), ki precej spominja na preglášeno obliko Säusenberg iz Sausenberg iz Susenberg. Ker torej nimam tukaj za naš Žužemperk listinsko ugotovljenih oblik na razpolago, zateči se moram k analogiji. Jugozapadno od Marije na Selu (Maria-Zell na Zgornjem Štajarskem) imamo Šumni potok, ki se izliva v Salico,

dandanes mu pravijo Säusenbach, toda za XII. stoletje imamo še zabeležene pri Zahnu (Ortsnamenbuch, 412) stare oblike: 1139 Susinpach, 1195 Susenbach, toda 1340 že Sevsenbach in 1426 Sewsenpach. Na Badenskem imamo grad in grofijo enakega imena, kakor naš trg ob Krki. Zedlerjev Universal-Lexikon navaja (XLI, 444) obliko Susenberg, toda (XXXIV, 430) za ravno isto navaja obliko Sausenberg. In tiste deželice gospodar Jakob, mejni grof badenski in hochberški, je pod konec XVI. stoletja (1591) zabeležen enkrat z „Landgraf zu Sausenbergk, Herr zu Röteln und Badenweiler“, drugikrat zopet „Landgraf zu Susenbergk i. t. d., enkrat celo „Landgraf zu Susenburg“

Če torej ne moremo s tehtnimi razlogi razveljaviti trditve drugega raziskovalca, tedaj pustimo njegovo trditev kot možno in dosti verjetno veljati in nikar ne begajmo sebe in drugih z nepotrebnimi prisiljenimi, brez podlage in brez metode izvedenimi razlagami, kajti to se res pravi „zidati na pesek“ in segati v prazen nič.

Človek bi sodil, da nikomur ne bo sililo na misel, da bi bilo na imenih Lanšprež (Landspreis), Bogenšperk (Wagensberg), Čušperk (Zobelsberg), Šumperk (Schönberg) i. t. d. kaj dosti slovenskega — in prav enako stališče imamo pri Žužemperku. Pri gradovih in mestih se je v tistih davnih stoletjih nemščina tudi v naših krajih dobro spešila — „die deutschen Herren hatten zwischen die ziemlich dicht beieinander liegenden Slavendörfer einzelne teilweise befestigte Herrnhöfe eingeschoben“, pravi Kaemmel ter dostavi, „aber auch Dörfer deutschen Namens entstanden“. — Primerjaj: Artmanja vas (Hartmannsdorf), Valpča vas (Amtmannsdorf, uprav Waltpotsdorf), Artiža vas (Hartwigsdorf), Velésalo (Michelstetten) i. t. d. — zadnje ime je seveda tudi lahko prevedeno iz slovenščine na nemščino, toda v prvih treh primerih imamo očividno za podlago nemška osebna imena. Le pustimo veljati za nemško, kar je nemško, ter se držimo v znanstvu strogo resnice brez vsakega šovinizma; na drugi strani pa se potrudimo jasno dokazati za slovensko, kar je v istini naše. Samo tako ravnanje je zares znanstveno in utegne obdržati nekaj stalne veljave.

(Dalje prihodnjič.)

Pastúškin:

Gospodična Rezi.

1.

Še preden je bilo pokosilje pri kraju, je oče odložil servijeto, odmaknil stolico ter se zleknil po obdrgnjeni zofi ob steni. Cez hip je vstala tudi mati ter začela pospravljati namizje; dosti ga ni bilo, zato ji ni dalo bogvekaj opraviti. Gospodična Rezi je bila pri obedu zmerom zadnja.

„Še se nisi namrlizgala?“ je rekla mati.

„Danes sem lačna, veš. Imaš še kaj potice? Od jutra nisem imela ničesar v ustih.“

„Saj sem ti dala desetico, ko si davi odšla.“

„Na jo. Niti za minuto se nisem mogla odstraniti, veš. Ta režiser je tako siten. Med drugim in tretjim dejanjem me ni cel četrť ure na oder; pa ne da bi me pustil za hipec ven, tam moram stati in poslušati njegovo sitnobo. Sicer pa — kaj naj si tudi kupim z desetico? Komaj dva pečena kostanja ali tri.“

„Lejte jo, gospodično! Kaj naj si kupim z desetico? Seveda, madame mora potrošiti najmanj krono, če ne jo je sram stopiti v slaščičarno. Ali pa vejo, madame, da prodajajo v slaščičarni tudi belih hlebčkov po desetici? Ko sem bila jaz tako dekle in sem hodila stat . . .“

„Vemo, vemo! Ko si bila ti tako dekle in si hodila stat za kulise, si potrošila zmerom samo groš. Stara pesem. Pa ne pomisliš, da je zalegel groš tedaj toliko kakor danes krona. Daj mi potice, če jo imaš; če ne, pospravi in pusti me z mirom!“

Gospodična Rezi je zmečkala s tankimi prsti belo servijeto ter jo zalučila jezno na mizo, da je padla na drugi strani z nje.

„No, no,“ je miril oče ter se preokrenil na zofi, da je zaškripala.

Mati je odnesla posodo v kuhinjo. Gospodična Rezi je ropotoma odrinila stolico izpod sebe, planila jezno h klavirju ter začela stoje igrati burno koračnico v kljubovalno urnem tempu.

Mati se je zopet vrnila, stresla nekaj krušnih drobtinic z namiznega prta ter ga skrbno zganila. Nato je vzela iz miznice črnilnik, pero in majhen kvadraten karton, ki je bil na eni strani moder, na drugi bel, posut s tiskanimi vrstami. Položila ga je predse ter napisala nekaj malega med vrste. Nato je rekla:

„Rezi, imaš košček vrvice ali traku?“

Koračnica že ni bila več tako burna. Rezi se ni ozrla.

„Imam jaz,“ je rekel oče ter se dvignil z ležišča. Iz levega hlačnega žepa je privlekel košček rdeče vrvice ter jo ponudil ženi:

„Bo zadosti?“

„Še preveč.“

Mati je vtaknila košček vrvice skozi okovano ušesce v kartonu.

Nato se je približala hčerki:

„Na. Ko pojdeš v mesto, priveži spotoma spodaj na vrata.“

Gospodična Rezi je vzela karton in čitala zase: „V najem se odda lepo meblirana soba za solidnega gospoda. Okno na vrt, svetloba izborna. Podrobneje v III. nadstropju, 16.“

Gospodična Rezi je pogledala mater:

„Mojo sobo v najem . . .?“

„Moramo. Draginja.“

„In jaz?“

„Podnevi si tukaj z nami, bodi še ponoči. Če ne maraš spati na zofi, bo spal oče; ti boš spala z mano.“

„Ne, nočem! Jaz hočem svojo sobo, veš!“

„Plačaj si jo sama, pa jo imej! Koliko pa zaslužiš, a? Niti, kar sneš. In obleka? in stanovanje? in obutev? In potem — osemnajst let ne boš imela nikoli več. Ko sem bila jaz taka punca, sem ga že vlovila, razumeš! Tu ga vprašaj!“ je pokazala na zofo.

„Žalibog,“ je pokimal oče.

„Kaj pa ti?“ se je razvnela mati. „Ali si imela še kdaj kako pošteno znanje?“

„Kaj to tebe briga?“ se je osuknila gospodična Rezi zopet h klavirju.

„Kaj to mene briga? Ste videli? Otrok, otrok! Ne delaj mi sivih las. S kakim krojačem, s kako suho lakoto bi se lizala, seveda! Ti boš lepo molčala, razumeš, in obesiš karton na vrata!“

2.

Gospodična Rezi je lepo molčala in obesila karton na vrata. Predpoldne je hodila v gledišče k poskušnjam, zvečer k predstavam. Mati je tarnala doma in ni vedela, kako bi vozljala v gospodinjstvu teden k tednu in mesec k mesecu. Oče je hodil v pisarno in iz nje ter se ni brigal za nič drugega. Zvečer je legel truden in izmučen na zofo ter poslušal novice, ki mu jih je čitala žena v izposojenih novinah. Karton je visel na vratih ter ponavljal venomer hladno in diskretno mimoidočim: „V najem se odda . . .“ Za lepih

poznojesenskih dni je visel mirno in neprémično; ko je pritisnila burja, se je premetaval ter kazal zdaj modro plat zdaj belo. Včasih se je ustavil mlad človek, ga prèbral ter izginil po stopnicah. Mati mu je razkazala sobo. Če ji je gospod ugajal, jo je hvalila na vse pretege; če se ji je zdelo, da ni „soliden gospod“, ni izpregovorila besedice, držala se je čemerno, in ko je vprašal za ceno, je imenovala neprimerno visoko številko, da bi se ga čim prej odkrižala.

Nekega popoldne je zopet nekdo pozvonil. Mati je hitela odpirat. Pred njo je stal mlad gospod čedne zunanosti:

„Oprostite, gospa, ali se odda tukaj soba v najem?“

„Da. Prosim, prosim.“

Pokazala mu je sobo. Gospod se je ozrl nekajkrat po stenah, se približal postelji, umivalniku, omari, oknu:

„Kaj bi zahtevali na mesec?“

„Sedemdeset kron. Gotovo boste zadovoljni, gospod. Ali boste dosti doma?“

„Dopoldne navadno in včasih tudi zvečer.“

„Ravno prav. Tedaj vas ne bo nihče motil. Jaz, veste, nimam otrok. Se reče, imam dve hčeri, pri gledišču. Ena je v Inomostu, drugo imam pri sebi. Po kosilu se vadi v svojih vlogah. Toda takrat, pravite, vas ni doma. Izborno. In svetlo boste imeli, gospod, svetlo, in čedno!“

„To je prvi pogoj,“ je rekel gospod in privlekel iz notranjega žepa listnico.

„Pred vami,“ je hitela gospa, „sem imela grofa, veste. Fin gospod in bogat . . .“

„Svet pozna različne grofe,“ je menil gospod hladno in položil na mizo bankovec.

„Že, že. Toda to je bil resničen grof, veste, doli iz Tirolskega. Še danes je prišlo nekaj pošte zanj, poslali smo za njim. Posestev ima, da je strah, cele vasi . . .“

„Dobro. Proti večeru dam prinesiti sem svoje reči in z nočjo pridem tudi sam.“

In je prišel. Na mizi ga je čakalo dvoje ključev in zelenkast zavitek s tremi istobarvnimi, razčrtanimi listi z uradnimi napisi. Iz sosednje sobe je prišla gospodinja:

„Pripravila sem vam ključ za sobo in za vhod. Prosim, da izpolnite te liste za magistrat.“

„Hvala. Napišem takoj.“

Ko je končal, jih je oddal gospodinji ter začel urejevati svoje reči.

Začelo se je tisto tiho in podrobno medsebojno študiranje, prijetno zanimiva posledica slučaja, ki zbliža nenadoma čisto tuje si ljudi.

Gospodinja je vzela popisane liste ter jih brala poltiho možu na zofi: „Mihajlo Doljan, medicinec v desetem semestru, neporočen...“ Mož je za spoznanje okrenil glavo v znamenje, da ga reč zanima. Gospa je šepetala:

„Viš, viš, medicinec. To bi bilo nekaj. Ta bo gotovo kmalu doktor, morebiti še letos. Kaj praviš ti na to?“

„Jaz? Meni je vseeno. Tam ga imaš. Delajte, kar hočete.“

3.

Tisti večer se je vrnila gospodična Rezi kakor vedno krog enajstih iz gledišča. Povečerjala je stoje v kuhinji pri ognjišču, se razpravila ter legla k materi v posteljo. Mati se je okrenila k njej:

„Zdaj imamo gospoda, da veš. Da mi ne boš vsako jutro tako razposajena, kakor si bila doslej. Stolica škriplje še vedno — hodi pač kasno spat. Imaš za jutri kakšno vstopnico na razpolago?“

„Jutri? Ne. Moji dnevi so ponedeljek, četrtek in soboto. Saj vendar veš.“

„Torej pojutrišnjem.“

Mati se je zopet okrenila in začela narahlo smrčati.

Gospodična Rezi si je dela roke pod glavo ter se zazrla v temo. Prej, ko je spala še sama, je imela navado, da so se ji misli vsak večer, preden je zaspala, razbegnile in razpasle, tako-le pol urice, če ni bila preveč trudna, tudi več. Ob takih prilikah je še enkrat precenila in presodila v mislih vse lepe toalete, ki jih je videla prej okrog sebe na odru in vse one, ki so blestele ter se mogotile v velikanskih izložbenih oknih po mestu. Pretežkala je še enkrat vse poklone, šale in laskavosti, ki so jih nametali tekom večera moški igralci njim, koristkam. Nekateri so bili neslani, drugi predrzni, tretji sitni — toda smeha je bilo zmerom zadosti; in smejala se je gospodična Rezi grozno rada. Nato so sledili načrti. O, njej ne bo treba h kabaretu, ona prestopi iz kora naravnost k operi, morebiti celo k dvorni. Počasi, seveda. Direktor ji je rekel, da ima izboren glas, naj ga le neguje in varuje, tako blago da je danes pravo zlato. Le tega ni mogla natanko razumeti, kako da se moški, ki se ji včasih približajo, tako kmalu zopet ohladijo. In ta režiser! „Ko bi bili le malce večji, gospodična Rezi, je nosljal ondan, bi vam z veseljem prepustil v „Dalili“ vlogo ljubimke. Pa imamo tako

orjaškega Samsona. In pomislite, v vašem naročju . . ." Malo večja. Režiser ima svoje muhe in sploh izblekne včasih katero, ki mu ne dela nobene časti. Recimo v tem slučaju: ali bi ne dobil lahko kakkega bolj majhnega Samsona, gospoda Topljena na priliko? On pa ne in ne. Ko se mu nekega dne izmuzne natihoma k operi, tedaj bo videl. To bo škripal z zobmi, ko jo bo videl med prvimi na plakatu.

Tako je razmišljala gospodična Rezi večer za večerom. Včasih si je na tihem ponavljala vloge, ki bo nekoč nastopala v njih, in večkrat se je zgodilo, da je zamahnila z rokami ali jih iztegnila, kakor bi hotela prižeti koga nase, njega seveda: Romea, Fernanda, Fausta, Tannhäuserja.

Toda nocoj se njenim mislim ni mudilo nikamor. Tudi spati se ji ni dalo. Postelja je bila zelo široka in vendar se ji je zdelo, da nima dovolj prostora. Poleg matere, se ji je zdelo, si nikakor ne more predstavljati vseh tistih lepih reči. Obrnila se je nervozno na levo, potegnila roke pod odejo in skušala zaspati. Kmalu ji je postalo vroče do neznosnosti. Odpahnila je z levo nogo odejo proti materi ter stegnila desno izpod odeje.

„Kaj zmerom riješ, krt,“ je zagodrnjala mati v polsnu.

„Toplo mi je.“

„Se pa odkrij.“

„Da se prehladim, seveda.“

„Tiho, sitnoba, in spi!“

4.

Ko je prišla gospa drugo jutro s kavo, je sedel gospod Doljan že pri delu.

„Tako zgodaj pokonci?“ se je začudila gospa.

„Navada, gospa, navada.“

„Naša Rezi, veste, jo potegne zmerom do devetih.“

„Gospodična hčerka pride gotovo pozno domu?“

„Po enajstih. Saj ste jo morebiti slišali snoči. Ali zahajate včasih tudi kaj v gledišče?“

„Tupatam seveda. Kje pa igra gospodična Rezi, oprostite?“

„Pri opereti.“

„Smem . . .?“ Gospod Doljan je pobral na mizi časopis ter iskal predal z operetnimi vzporedi. „Ali igra tudi v „Dalili“, ki jo dajejo sedaj?“

„Tudi. Vi ste „Dalilo“ že videli?“

„Ne, pa si jo ogledam. Pravijo, da je zelo zabavna stvar.“

„Kadar pojdete, gospod, kar povejte. Rezi vam prinese listek zastonj. Ne zamerite, nisem hotela . . . Dobiva jih trikrat na teden, Včasih jih mora zavreči . . . In pomislite: parter, v prvih vrstah.“

„Jako me bo veselilo,“ se je priklonil gospod Doljan ter pokazal s prstom na vzpored „Dalile“: „Katero vlogo pa igra gosposdična?“

„Ne . . . veste . . . ni zapisana . . . ker . . . v tej igri nastopa v koru filistejk . . . Teh ne zapišejo posebej.“

„Vem, vem. Jako me bo veselilo, gospa. Se priporočam. Za nedeljo, če mogoče.“

„Prosim, prosim!“

„Koristka torej?“ se je namuznil gospod Doljan, ko je gospa že odšla ter spuščal polagoma cukrček za cukrčkom v kavo.

Čez dobro uro je slišal iz kuhinje gospejin glas:

„Kaj pa boš, Rezica, čaja ali kave?“

V sosednji sobi je nekdo zazelhal; zraven je zašumelo, kakor da kdo vstaja iz postelje. Tanek deklji glas je odgovoril:

„Čaja, mamica. Pa gorkega, veš!“

„Z rumom?“

„Kaj mi siliš zmerom tisti rum, če veš mojo navado?“

„Menila sem le tako, ker ga oče ne pije nikoli brez ruma.“

„Pa maslenika zraven, veš, mamica!“

„Danes ti ga ne zmanjka. Katere šolne obuješ, rumene?“

„Če so svetli in če je zunaj suho. Ali si videla mojo zapestnico, mamica?“

„Katero? Saj imaš samo eno.“

„Ne, ne, Ti ne veš, mamica. Ono drugo, zlato — poglej!“

Gospod Doljan je slišal stopati gospo iz kuhinje v sosednjo sobo, kjer se je dvogovor izprevrgel v nerazumljiv šepetajoč pomenek. Vmes je zdajpazdaj zarožljajl pokrovec, zapela je žlica, čulo se je počasno in previdno srebanje. Nato je gospa odšla zopet v kuhinjo.

„Ná, tu imaš šolne!“ se je začul zopet gospejin glas.

„Sem jih prinesi, mamica. Bosa vendar ne morem iz sobe.“

„Pri vratih si jih že lahko vzameš. Jaz moram paziti, da mi juha ne prekipi.“

„Čakaj, da si napravim frizuro. Mamica, to moraš videti: glej, če bi spustila lase tako, prav doli čez ušesa, kaj praviš? Meni se zdi, da mi tako lepše stojijo.“

„Pogledam pozneje, ne utegnem.“

Gospod Doljan je odprl svoje duri, pozdravil gospodinjo v kuhinji ter se poslovil. Pogledal je tudi na ognjišče — pa ni bilo niti zakurjeno. Nekdo je zaloputnil stranska vrata, ki so držala v sosednjo sobo.

„Rezi se je ustrašila,“ se je smejala gospa.

„Mene?“ se je šalil gospod Doljan. „Imenitno. Ali res, gospodična?“

Namesto odgovora je zakraguljkalo iz sosednje sobe razposajeno hihitanje. Gospod Doljan se je poslovil in odšel.

5.

„Nekam mrtev kaže biti,“ je rekla gospa hčerki, ko so Doljanovi koraki zamrli zunaj na stopnicah. „Ne mrtev, slovesen, preveč pameten. Ne vem, kako bi rekla. Taki so izborni možje, dete. Pa tudi karijera, taki vedo, kako se napravi. Če bi se tvoja trmasta glavica hotela enkrat spametovati . . . No, danes si igrala zadosti dobro.“

„E, kaj!“ je zamahnila gospodična Rezi. „Briga me! Kadar se mi bo hotelo, bom igrala, drugače pa ne, razumeš!“

„Kadar bom jaz hotela, boš igrala in kakor bom jaz hotela, razumeš! Tvoji „e, kaj!“ ti ne bodo nič pomagali. Ti bi seveda priigrala sebi kako smolo in staršem nesrečo. Ne boš, tička!“

Gospa je šla pospravljat v Doljanovo sobo. Kmalu je prišla za njo tudi Rezi:

„Kaj pa ima vsega?“ je žgolela in začela mešati po mizi. „Byron. Kemija. Vstajenje. Porodništvo . . . Glej, mamica, kake grozne slike. To bom pa brala.“

„Jih dobiš po prstih. Kaj si bo mislil, če mu vse razmečeš?“

„E, kaj! Saj mu nič ne razmečem. Ampak to bom brala.“

„Oslica otročja. Babištvu se posveti, da . . . Se vidi . . .“

„Kaj zabavljaš? Bomo videli, kako ti moški sploh pišejo o nas. Ali tebe ne zanima?“

„Ne, in tebe tudi ne bo. Jaz ukažem. Če vstopi zdaj in te najde tukaj . . . Poberi se, Rezi, lepo te prosim.“

„E, kaj!“

Gospodična Rezi je vzela iz miznice kupček razglednic. Jezilo jo je, da ni razumela jezika, v katerem so bile pisane. Nato se je prepričala, kakšen pisemski papir rabi gospod Doljan, kakšno milo, kakšno vodo za izpiranje ust. Poskušala je, ni li pozabil zakleniti omara, da bi videla, koliko perila ima in koliko obleke; toda omara je bila zaklenjena.

„Zakaj si tako otročje radovedna?“ jo je karala mati.

„Saj so moški tudi, kar se tiče nas, in ti si tudi.“

„To ni lepo, razumeš, da tako mlado punče povsod vtika svoj nos. Še če bi bil tvoj mož, bi mu ne mogla vsega tako prevohati.“

„Ti tvojemu ničesar ne prevohaš, ker nimaš kaj.“

„Zadirčnost jezična! Napraviti se pojdi, pa k poskušnji!“

„E, kaj! Lej, lej, tudi vijolino ima. Imenitno!“

Nato je začela stikati po žepih suknje, ki je visela na obešalu. Privlekla je iz njih zmečkane listke tramvaja in raznih gledišč.

„Ta pa hodi dosti po glediščih, mama. Drugega marca, četrtega, petega, šestega, desetega . . . skoro vsak večer . . . sedeži po pet kron.“

„Se mi spraviš, motovilo!“ jo je podila mati, na tihem zadovoljna, da si je morala ustvariti tudi sama na podlagi hčerinih podatkov nekoliko bolj jasno sliko o novem prišlecu.

6.

Drugi dan se je vrnil gospod Doljan kmalu po kosilu, ker je hotel porabiti popoldne za pisma. Ko je stopil v kuhinjo, je slišal iz družinske sobe klavir.

„Ali vas bo motilo?“ se je opravičevala gospa.

„Nasprotno, še ljubo mi bo nekoliko godbe.“

„Če bi vas motilo, gospod Doljan, se ni treba čisto nič ženirati — ji prepovem takoj. Jaz grem k sestri na obisk — jo lahko sami prosite, naj neha, če bi vam postalo nadležno.“

„Ne bo treba.“

Gospod Doljan je sedel in začel pisati pisma.

Zpajpzdaj je dvignil glavo, da bi pomislil, kako bi nadaljeval. V takih slučajih se mu je rado pripetilo, da je pustil svoje misli ter sledil raje ljubkim motivom, ki so prihajali iz sosednje sobe. Klavirju se je pridružil kmalu tudi lep, prijeten sopran:

Ne svari me, ne svari,
oj mamica, nikari,
ko sama dobro veš:
še lani, oj še lani
sta se na otomani
ljubila — dobro veš.

Gospod Doljan si je skušal predstavljati pevko, ki je še ni imel priliko videti. Ali bo zadel? Ali je mogoče uganiti iz glasu tudi obraz in postavo? In domišljija mu je brž naslikala gospodično

Rezi: ovalno lice, nekoliko špičasta bradica, morebiti celo z jamico, ne preveč napete ustnice, zelo naiven nosek, na koncu morebiti za spoznanje privihan, modre oči, pokončno, nizko čelo, plavi lasje spleteni v nizko frizuro, grudi ne preobilne, postava srednje visoka, elegantna. Idealnih lepote si gospod Doljan navadno ni maral predstavljati, zlasti če je šlo za ženske. Imel je namreč precej očesa za realnost. Klasično lepoto je respektiral, če jo je srečal, pričakoval je navadno ni. Ko si je tako izklesal v domišljiji svojo gospodično Rezi, ga je mikalo videti, za koliko se je zmotil. Vstal je, stopil v kuhinjo ter potrkal na vrata družinske sobe. Pevka je prekinila in hitela odpirat.

„Oprostite, gospodična, ali motim? Dovolite, da se predstavim... Pa saj moje ime najbrž poznate, le mene še ne; meni se godi takisto z vami. Vaše petje me je privabilo, gospodična.“

„Res? Jaz sem se bala, da ste me prišli oštet.“

„Tako slabo ste me imeli zapisanega? Za kazen mi morate takoj še kaj lepega zapeti iz svojega bogatega repertoarja.“

„Kazen je zelo mila, gospod Doljan. Z veseljem se ji podvržem. Ste tudi vi muzikalični?“

„Za silo. Z vijolino včasih malo zaškripljem.“

„Ko jaz dopojem, mi morate pokazati, kako vi škripljete.“

„Če vam bo v zabavo, zakaj ne?“

Gospodična Rezi je sedla zopet h klavirju. Gospod Doljan je stal za njenim hrbtom. Dočim je pela, jo je primerjal s podobo, ki si jo je bil prej rekonstruiral iz njenega glasu. Videl je, da se je prav pošteno zmotil. Največ sreče je imel še z bradico in s privihanim noskom. Oči pa so bile sivkaste, lasje kostanjevi, lice — od blizu — malce pegasto, prsi je bilo očitno preveč in vsa postava je bila zanje mnogo prenizka. Gospodična Rezi ni bila bogve kakšna vzor-lepota, a drugače prikupno, simpatično dekle.

Ko je dopela, jo je gospod Doljan pohvalil ter se ponudil, da bi škripal.

„Tako škripanje rada slišim,“ je rekla gospodična, ko je preigral nekaj komadov. Nato sta igrala skupaj in kmalu sta tudi skupaj pela. V odmorih sta se prav prijateljski razkramljala, kakor da se poznata že nekaj let. Gospod Doljan je imel poprej svoje posebne misli o koristkah pri gledišču. Zdaj je videl, da ne sme imeti človek nikoli svojih posebnih misli.

Ko se je gospa vrnila, ju je našla pred klavirjem.

7.

V nedeljo je šel gospod Doljan z Rezinim listkom v gledišče. V ponedeljek ga je izpraševala gospa:

„No, kako vam je ugajalo?“

„Zelo prijetno, gospa, hvala, zelo zabavno.“

„Ali ste me pa tudi takoj spoznali, gospod Doljan?“ je vprašala gospodična Rezi.

„Prvi hip, gospodična, na prvi pogled. Z rdečim trakom v laseh in s tisto lepo bluzo ste se odlikovali med vsemi filistejkami — pa da bi vas izgrešil? Včasih sem vas gledal prav živo, da bi vas prisilil pogledati k meni — pa niste hoteli.“

„Vidiš, vidiš,“ jo je karala mati smehoma.

„Saj sem vas videla, gospod Doljan, toda z odra vas vendar nisem mogla gledati tako izzivajoče, kakor ste vi mene.“

„Pa domu bi bila lahko prišla skupaj,“ je dodala gospa.

„Seveda, gospa, seveda. Saj sem čakal gospodično, pa je odšla pri drugem izhodu. Prihodnjic se morava prej domeniti, gospodična.“

Toda tistega „prihodnjic“ ni hotelo biti. Podnevi sta gospodična Rezi in gospod Doljan še večkrat koncertirala v družinski sobi, zvečer pa je začel gospod Doljan redno odhajati — kam, ni povedal nikoli — in se je vračal zelo pozno. Ko je priredilo gledišče novo predstavo, mu je gospodična ponudila vstopnico, pa je vljudno odklonil, da res ne utegne. Čez teden je poskušala gospa in je dobila isti odgovor.

„Bojim se, da ne bo popadel trnka,“ je tarnala gospa.

Polagoma so začeli postajati tudi domači koncerti bolj redki. Dopoldne je tičal gospod Doljan v knjigah, popoldne je moral na kliniko.

„Zdaj, ko je že skoro obvisel, nam zopet uide,“ se je hudovala gospa.

„Ali mama, kako vendar govoriš!“ je prosila hči.

„Ti boš mene govoriti učila? Zakaj pa smo oddali sobo, to te vprašam, zakaj? Motovilo nerodno. Pri vsaki drugi bi zacapljal, le tebi zmerom uide.“

„Ne govori tako neumno, mama! Kogar jaz maram, mi ne uide, da veš.“

„Ti? Ste videli! Koga pa maraš ti? To se pravi: kdo bo tebe maral?“

„V štirinajstih dneh, če te skomina, ti pride delat poklone na dom.“

„Kdo? Oni nadzornik iz tovarne? Hvala lepa! Smrdi po špirtu in loju, da ni mogoče sedeti poleg njega. Sicer pa — zadosti neumen mora biti, če se je vate zagledal. Da more biti človek tako brez okusa! Čakaj, bomo videli, kako se zdaj izkaže, ko se bližajo prazniki!“

Prazniki so se bližali, prišli in odšli.

Gospa je kar vzkripela.

„In to je tvoj častilec? Sram te bodi . . . tebe in njega! Niti šopka cvetic, nič. Saj ni, da bi moral poslati bogvekaj; toda nekaj, kako malenkost, za spomin in znamenje . . . Si lahko ponosna nanj. Saj sem rekla: ti nas spraviš še vse na cesto, taka si. Kaj se kremžiš?“

„No, no,“ je rekel oče ter se preokrenil na zofi, da je zaškripala.

„Morebiti pa je bil zadržan. Včasih ima po dva dni službo. Če je . . .“

Zvonec je prekinil plahe Rezine besede. Gospa je šla odpirat. Pismonoša ji je dal dopisnico za hčer. Preletela je urno vrstice ter se vrnila zmagoslavno v sobo:

„Na, tu imaš od svojega kavalirja. Saj sem rekla: tepec mora biti, da malo takih. Domu ti piše in povrh na odprti dopisnici, reci: na dopisnici — zaljubljenec! Da bi že bila razglednica! In kako lepo: „Draga Rezi! Oprosti, da me radi službe ni bilo na sestanek in sprejmi iskreno voščilo za te svete praznike od svojega zvestega Antona M.“ Silno zabavno! Zdaj mu oprosti, draga Rezi! Veseli se teh svetih praznikov, ko jih že več ni! Imeniten nasvet! Ne vem, ali te vleče, ali je res tako zabit. Temu bom pa jaz posvetila, čakaj, da bo vedel, kaj je manira!“

„Ne vtikaj se v moje reči!“ je rekla gospodična Rezi napol v joku.

„Tvoje reči? Lepe reči! Temu bom pa posvetila!“

Gospa je sedla k mizi, napisala zelo temperamentno pismo ter ga poslala tovarniškemu nadzorniku M.

To razmerje ji je bilo znano že prej. „Za rezervo“, si je mislila, „če ne bo nič boljšega“. Med tem se je poskus z Doljanom očitvidno ponesrečil in gospa je bila pripravljena zadovoljiti se tudi z Antonom M. Pa gre in ti napravi tako. Gospa mu je tako posvetila, da ga je popolnoma minilo veselje, misliti še kdaj na gospodično Rezi.

(Konec prihodnjič.)

Književna poročila.

Fr. Milčinski, Muhorborci. Založil L. Schwentner v Ljubljani 1912. 8°. 195 str. Cena broš. 2 K 50 v, vez. 3 K 50 v.

Le rire c' est le propre de l' homme, je dejal sloviti oče Gargantue in Pantagruela, povdarjajoč, da loči ljudi od živalstva zlasti smeh. In dosti dobrot lahko izkaže čitajočemu človeštvu, kdor mu ponudi priliko, uveljaviti to odlično prednost, to je, pretresti si v zadovoljnem samopozabljenju slavno prsno prepono. Toda na žalost takih mož ni posebno mnogo, vsaj veliko manj jih naštejete, nego na primer dobrih avtorjev, ki so se uspešno pečali z resnimi in tragičnimi snovmi. Sicer še pri marsikom ni v literarnem bontonu, priznavati slovstveno ceno humorističnim spisom, vendar po krivici. Humorist in karikaturist mora imeti ne le oster dar opazovanja, ampak obenem tak uren pogled, da brž razbere in izloči vse značilne poteze ter jih po potrebi uporablja. Vsekakor pa mi utegne pritrčiti ta in oni, da mu Milčinskega „Muhorborci“ bolj prija, nego marsikatera sedanja slovenska novela visokoletečih pretenzij, ki nas za jetično dolgovečnost ne oškoduje s prav nobenim surogatom.

Nadpis zbirke je zaeno naslov prve domorodne povesti, obsegajoče dobršno polovico knjige. Njena folija je nad vse preprosta: z gode in nezgode dveh tekmujočih trgov, od katerih hoče eden priboriti sodnijo, ideja, ki jo je sugeriral državnozbornski kandidat — pred volitvami. Ko nam je pisatelj v lahkotnem slogu predočil protagoniste v vseh hibah in vaško-malenkostnih ljubosumnostih, izvira iz tako zasnovanih situacij samih dokaj smešnih efektov, ki nam takorekoč padejo ko zrel sad v naročje, dočim se živijo sledeče krajše historije naravno bolj ob zunanjih, besednih igrah, kalamburjih . . . Neznaten predmet pa visoki koturni, ki si jih je nadel avtor, to je vrecle mnogoterim povodom za dobrodušno hahljanje. Delo premore celo dramske zapletke in nalezljivo genljive orizore, glej „Rodbinski posvet“; seveda mehkbna ubranost se nepričakovano razhlapi, ko sine spotoma obrestna opazka, podobna nekdanji romantični ironiji, kar se bo znalo zameriti rahločutnim čitateljicam. Kakor iz zasede nas napade mestoma grotesken domislek: O ti kapelici je šel glas, da pri nji straši: o polnoči prihaja izza kapelice črn dedec, glave nima nič, iz nosu pa mu maha kisló zelje (46). Obilo priznanja bo žel brez dvoma neponarejeno izvirmi „zamerk“ na str. 64.

„Upokojeni rodoljub“ je nedolžna satira, med tem ko naslednja „detektivska povest“, dasi ne more tekmovali s holmesijadami, kakršna je na primer Leblancova, — od kraja do konca intrigira našo pozornost. Ali ker se završi kljub vsem obetom malce razočarljivo-vsakdanje, bo njena ostica brez vpliva in končno bralčevo „očiščenje“ ostane nekam kalno. „Pomladanske muhe“ so v prvem delu prav sitne: kaj hočemo z značajem starega suplenta, obsedenega od statistike in nerazložljivega človekoljubja? Možak sodi pravzaprav na Studenec in se vidi kot atentat na našo dobro voljo. Vendar ta odstavek je spretno preračunan kontrast, iz katerega rezultira tem poskočnejša razposajenost ostalih vrstic. Zakaj pijanec pred sodnikom in njega zasliševanje sta sposobna izzvati od rahlega usmeva do bučnega nadsmeha, recimo krohota, prav tako kakor izmodritev trčenega učitelja, ki mora nalik Detelov „Učenjak“ občutiti na lastni koži ničevost svojih izumetničenih teorij . . . Čisto pri-

jazno se čita sklepni odlomek „Deželna vinska klet“, ki bo poleg vsega drugega nudil priložnost intelektualnega užitka v razreševanju raznih psevdonimov iz sedanjega političnega življenja.

Da sklenem: Kdor je dostopen mnenju, da imajo tudi mali ljudje pravico do prostora v literaturi, kdor se rad od duše nasmeje, naj si nabavi „Muhoborce“. Motila vas ne bo, upam, realistika, ki gre tako daleč, da izobraženo dekle govori: Kaj pa mislite o d mene! In ako niste z dežele, vas ne bodo žalili številni stavki tega-le kalibra: Ko toliko okreva, da se g a lahko zasliši itd. *A. Debeljak.*

Krmar Milanovič. Povest. Prosto po Russellovem romanu „Krmar Holdsworth“. V Ljubljani 1912. Založila Katoliška bukvarna. 8°. 287 str. Cena broš. 1 K 40 v, vez. 2 K 20 v.

Milanovič je moral v najlepših dneh zapustiti domovino in ženo ter se podati na morje. Sreča mu ni bila mila, ladja se je potopila in po mnogih nezgodah si je rešil življenje, a izgubil spomin. Nazadnje je srečno prišel v domovino, kjer se mu je vrnil tudi spomin, a se mu žena med tem poročila z drugim; no zdaj se je moral drugi mož kmalu utopiti, da ne nastanejo prevelike komplikacije. To je vsebina te genljive povesti. Prirojavanje v različne svrhe je nepotrebno in nevarno. Če se piše kdo Schulze ali Milanovič, ali se godi dejanje na Primorskem ali Angleškem, je postranska stvar. Kolikor se da sklepati, ni knjiga v izvirniku ravno slaba, to se pravi, da je znal pisatelj absorbirati precej struj, četudi ni imel lastnega sloga; napaka je v kompoziciji, ker ima drugi del dejanja značaj epizode. Prireditelj se je potrudil, da je vso stvar zavil po svoje, jo primerno osentimentalil, pretil v žandarmerijsko slovenščino, da je postala knjiga „za ljudstvo“. Tudi umetnik, ki je napravil naslovno sliko, je storil svoje, da se nam knjiga ne prikupi.

Joso Jurkovič.

Spisi Mišjakovega Julčka. III, zv. S 16 slikami. V Ljubljani, 1911. Last in založba „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta“. 8°. 111 str. Cena 1 K 50 v.

V knjigi so združene štiri črtice: Uganila sta, res je bilo drugače! Kočarjev Peter. In vendar ga je izmodrilo! Jozve Lajnar. — Upravičuje jih dober namen. Prvi dve sta pod srednjo mero, v tretji se zabliška tuintam iskrica lirizma, za četrti motiv je škoda, da ga je obdelal pisatelj tako vsakdanje. V tej črtici je par strani, ki se čitajo kot Flaubertov „Simple coeur“, a pisatelj uniči vso iluzijo z vednim „jaz pa jaz“ in z drugimi nepotrebniimi refleksijami. Jezik je patetičen, večkrat neokreten, primere včasih prisiljene, n. pr. „To bodi pisan spomenik Jozvetu, izklesan iz mojega zarjavelega peresa (110). Ne vem, kaj bo rekla slovnica tem in podobnim stavkom: „Izprva ljudem, to videti, ni bilo prav“ (72), „Ljudje, to slišati, so zmajevali z glavo“ (75), „Sinek pa, videti, da ga ma mati res ubogajo“ (36).

J. Jurkovič.

Jožef Ribičič, Kraljestvo čebel. Mladinski spis. Last in založba „Zaveze avstr. jugoslov. učiteljskih društev“. V Ljubljani 1912. 8°. 72 str. Cena 80 v. (Jan Legova mladinska knjižnica, III. zvezek.)

Življenje dveh delavk v lepo urejeni državi čebel je glavna vsebina tega mladinskega spisa. Pisatelj se je znal srečno izogniti nevarnosti, da bi postal spis prirodosloven, poučen. Najbolj živahno pripovedovano je prvo poglavje, konec je preveč sentimentalno. Naj bi živela mala Tiila in izvršila nekaj velikega v svojem kraljestvu, saj je vzbujala toliko lepih nad! Naša mladinska književnost ni bogata na spisih te vrste; zato bodi živahno pisana knjiga priporočena vsem, ki hočejo dati mladini dobrega štiva.

V. S.

B. Bevk, Grški in latinski klasiki, Ovid, Ilijada, Odiseja, Enejida (Prevodi). Lastniške pravice pridržane. V Gorici 1911—1912.

Bevkovi prevodi, tisti drobni zvezki po 32 strani, so narasli skoro za majhno knjižnico, vendar še nisem čital, da bi jih kdo ocenil po njih zaslugi. Odkritosrčna sodba o njih bi najbrž ne bila posebno ugodna, zakaj v teh snopičih je zbrane mnogo nepesniške navlake iz raznih slovstev, marsikaj smo čitali že v boljših prevodih (n. pr. Schillerjevo Pesem o zvonu), jezik pa glasno priča, da je prevajalec premalo pesnik, kar je hotel še posebe posvedočiti z izvirnimi verzii. V zadnjem času je posvetil svojo pozornost staroklasični literaturi, in nekaj teh poskusov je zdaj zbranih v posebni knjigi. Poslovenil je one oddelke, ki jih čitajo naši srednješolci v krestomatijah, zato jim zbirka utegne služiti za tolmača. Moti nas tipografska nerodnost, da se paginacija redno končava za drugo polo; tega bi si g. prevajalec ne smel dovoliti, četudi je sam istočasno požrtvovalni založnik svojih spisov. Ko smo se srečno prerili mimo šestomerov, kakršen je n. pr. na str. 29 talc: „S kraja izgon ljubeznjiv drzovit že v istemu (!) činu“ ter spremljali Kadma do konca 32. strani, nas iznenadi nova naslovna stran in šele na 3. strani nadaljujemo pretrgano metamorfozo. To se ponavlja do nevolje! — Podrobna ocena prevodov bi se raztegnila v obširno razpravo, in leposlovni list se mi ne zdi za to primerno mesto. — V literarni zapaščini Val. Kermavnerja sem našel prevod prvih trinajst spevov Odiseje, ki bi zaslužili založnika. Par spevov je bilo objavljenih pred 40 leti. Priobčiti hočem uvod „Odiseje“, ki ga je odlični šolnik podomačil tako:

Slavi mi, Muza, možá, premeténega, ki je najdalje
Blodil, odkar bil sveti je grad Trojanski porušil:
Mnogih ljudi selišča je videl in šege spoznaval;
Mnogo prebil je nadlog i na morju otožnega srca,
Sebi život da ohrani in dragim pajdašem vrnitev...

Zdaj pa primerjajte s tem odlomkom Bevkov prevod in si ustvarite sodbo — sami!

Dr. J. Š.

Dr. Jos. Rakež, Uho in sluh. Poljudna-znanstvena črtica. Ob 50letnici Društva zdravnikov na Kranjskem. V Ljubljani. „Narodna založba“. 1912. 12ⁿ. 23 str. Cena 20 v.

Dr. Rakeža poznajo Zvonovi bralci kot spretnega, popularnega pisatelja, ko je priobčeval nekako pred dvajsetimi leti v tem mesečniku medicinske črtice o hipnotizmu in njegovih pojavih, o otrovnih in nalezljivih boleznih, o vzduhu in njega vplivu na človeško zdravje, o nosu, roki in nogi, o očesu in dr. Žal, da je tako dolgo praznovalo njega večče pero. — To prigodno črtico odlikujejo iste lastnosti, kakor prejšnje njegove spise: znanstvena temeljitost, duhovito pripovedovanje in eleganten slog. V uvodu govori o pomenu sluha v duševnem življenju človeškem, nato tolmači organ sluha, slušni ustroj, postanek zvoka in različne zvoške premene ter razpravlja o ušesu s kosmetičnega stališča. — Neki poročevalec je imenoval to črtico „resničen umotvor in pravi biser naše poljudno-znanstvene literature“, in tega priznanja ji ne moremo odrekati.

Medicus.

Pavel Poljanec, Črtice iz slovenskega političnega dela in boja. Založil „Mariborski Sokol“. Maribor 1912. 8ⁿ. 48 str. Cena 80 v.

Pisatelj nam slika v okviru avstrijske politike razvoj slovenskega javnega življenja od l. 1848. do najnovejših dni. Knjižica nam ne nudi nikakih novih razkritij; njena vrednost je v tem, da podaja širšemu občinstvu objektivno resnico v poljudni besedi. Pisatelj je izbral le važnejše momente, pa jih spretno združil v

zaokroženo celoto, da je slika jasna, pregledna in umljiva tudi neizobražencu. Želimo vztrajnemu narodnemu delavcu, da doseže s tem delcem enake uspehe, kakor jih je s svojo „Kratko zgodovino slovenskega naroda“, ki roma ravnokar v drugem natisu med ljudstvo. J. Š.

Anton Kosi, Šola in narodnost. Izdal in založil pisatelj (A. Kosi, nadučitelj v Središču). Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani, 1912. 8°. 40 str. Cena 45 v.

Knjižica je v prvi vrsti namenjena učiteljstvu ter se bavi z aktualnim vprašanjem, kako je vzgajati šolsko mladino, da bo ljubila svoj narod, svoj materni jezik, povsod in vselej, naj jo zanese usoda kamorkoli; zakaj materinščina je temelj vsemu narodnemu življenju, vsej omiki. Ljudska šola naj pospešuje na vso moč naravni razvoj maternega jezika, z njegovo gojitvijo se na najnaravnejši način vzbudi in okrepi v otroških srcih narodno čustvo, narodno zavest (13). Učitelj naj pri zemljepisnem pouku mladino navdušuje za krasoto slovenske domovine; čitanke mu nudijo dovolj zgodovinske snovi, iz katere lahko izvaja nauke za zbujanje narodnega čuta v otrocih. Enako je gojitev petja v ozki zvezi s poukom v materinščini in z njegovim vplivom na kakovost značaja. Velike važnosti so šolarske knjižnice, ki store v vzgojnem in poučnem oziru več nego podvojen napor učiteljev v šoli. Za duševno blaginjo ljudstva vnet učitelj naj deluje tudi izven šole po devizi: Iz naroda za narod! Pisatelj je mnenja, da za učiteljstvo, kakršne so razmere sedaj na Slovenskem, ni prostora v organizaciji nobene politične stranke (31). Pri tem navdušenju za politično nadstrankarstvo je g. Kosi prezrl več del naše duhovščine, ki se ne boji, da s svojim strastnim političnim delovanjem izgubi pri ljudstvu ugled in veljavo, in ki prisili večkrat tudi učitelja, da stopi neprostoovoljno v nevarno politično areno. Sicer pa želimo, da najde pisatelj za svoje lepe načrte, ki jih razvija v devetem poglavju, med svojimi tovariši mnogo sodelavcev. O. R.

Robert F. Arnold, Das moderne Drama. Zweite verbesserte, teilweise neu bearbeitete Auflage. Strassburg, Verlag von Karl J. Trübner 1912. 8°. XV + 388 str. Broš. 6 M, vez. 7 M.

Pred štirimi leti je napisal R. F. Arnold, profesor za novejšo nemško književnost na dunajskem vseučilišču, na podlagi svojih predavanj knjigo o moderni dramatik. To je bil prvi poskus, pokazati osebe sodobne literature v historični kavalni zvezi in razložiti razvoj moderne, predvsem nemške drame, iz njenih narodnih in mednarodnih pogojev, kar ni bila lahka naloga. Knjiga je odpomogla občutni potrebi, kakor kaže njena druga izdaja, ki je neizpremenjen ponatisk prve; popolnoma predelana je edino bibliografija, za katero mu je dr. I. Prijatelj prispeval podatke o dramih pri Slovanih.

Pečat postanka je knjigi ostal: razdeljena je na 12 predavanj. V prvem nam kaže gledališče kot socialno tvorbo, ki je odvisna od gospodarskih razmer in splošnega kulturnega stanja; dandanes gledališče ni več edini ventil javnega mnenja kakor za časa absolutizma, ima tudi hude konkurente: cirkus, varieté, kinematograf. Gledališka kalamiteta je torej splošna prikazen in ne občutimo je edino le Slovenci. — Sledeča predavanja nam kažejo kratek pregled nemške drame v 19. stoletju do 1885, romantika in „mladonemško“ dramatiko, tri izolirance „srebrne dobe“ (1840—1860): Hebbela, Ludwiga in Wagnerja, najgloblji padec nemške literature po lavorikah Prusije na bojnem polju in plitvost, ki je gospodovala od 1870—1885. Vladali so premagani Francozi s svojimi „moralstvenimi igrami“: Dumas, Augier, Sardou, Teuillet in dr. — Peto predavanje skuša podati temelje moderne drame, kakor bazi-
rajo na splošni kulturi sedanosti. Temeljito obvlada avtor to obsežno polje ter ga

riše jasno, jedrnato in pregledno. Velikanski gospodarski razvoj Nemčije po l. 1870., organizacija kapitala, agrarcev, industrijskih delavcev, vse prevladuje socialno vprašanje, zunanje življenske oblike se izjednačujejo, kultura se demokratizira, dnevno časopisje, ta „mašina za niveliranje“, se je razvilo v zadnjem polstoletju v velesilo prve vrste; liberalno meščanstvo, „najvažnejši producent in konsument literature“, je ogroženo od dveh strani — od konservativno-agrarne in malomeščansko-proletarske. Vsi ti faktorji so ustanovili v Nemčiji nov duševni tip. — Šesto predavanje govori o naturalizmu na Francoskem, ki je dal vsej moderni drami nov značaj, o drami med Španci, Portugalci, Rusi (Tolstoj), Poljaki, Čehi, južnimi Slovani, Rumuni in Novogrki. O južnoslovanski drami pravi (str. 101), da še tiči v otroških čevljkah in da je zategadelj vpliv tujine zelo močan. Oporne točke prihodnjega samostojnega razvoja so gledališča v Ljubljani, Zagrebu, Belgradu in Sofiji; večinoma jih vodijo pesniki, ki so že utemeljili čisto dobro tradicijo tehnike in igranja. Pri mladi generaciji se kažejo naturalistični (Srdjan Tučić) in novoromantični vplivi (Begović) ali pa se oboji križajo (Iv. Cankar). — Sedmo predavanje je posvečeno severnogermanski drami: Dancem, Švedom (Strindberg), Norvežanom (Ibsen) in Holandcem; osmo nas seznanja s francoskimi dekadenti in belgijskimi simbolisti (Maeterlinck), z Angleži (Wilde, Shaw), Amerikanci in Italijani (D'Annunzio). Sledeči predavanji govorita o nemški drami zadnjih dvajsetih let. Proletariat, malomeščanstvo, umetnost, bohêma, žurnalistika, gledališče, politika, šola, duhovščina, vojaštvo, urad, židovstvo nudijo bogato snov za „igro miljeja“ (11. predavanje). Zadnje predavanje govori o začetkih nemškega simbolizma ali nove romantike, o antičnih, biblijskih, renesančnih in pravljicnih snoveh najmodernejše drame. Rezultat dela poudarja, da je razvoj moderne drame paralelen pri vseh kulturnih narodih, da ima moderna drama mednarodni, evropski značaj. — Razen bibliografije izpopolnjujeta knjigo obširna registra oseb in dram. — Delo je sestavljeno skrbno, sodba je povsod mirna in objektivna. Knjiga je potrebna vsakemu, ki hoče dobiti dober pregled o moderni drami.

Dr. Vinko Zupan.

Graška univerza in Slovenci. 22. marca t. l. je izročila deputacija nenemškega dijaštva na graški univerzi, sestojeca iz treh članov (Hrvat, Italijana in Slovenca), rektorju graškega vseučilišča sledečo resolucijo: „Zastopniki nenemških narodnosti na graškem vseučilišču, zbrani 9. dne marca 1912 na protestnem shodu po § 2, konstatirajo, da se s tem, da je predavanje lektorja Ferdinanda Steila „Deutsche Vortragskunst“ dostopno samo „für Hörer deutscher Nationalität“, kršijo temeljne določbe splošnega učnega reda glede svobode uka in pouka na avstrijskih univerzah in osnovnega državljanskega zakona o ravnopravnosti vseh avstrijskih narodnosti v šoli in uradu. Navedena omejitev prezira nadalje jasno in izrečno določbo ustanovne listine graške univerze, po kateri je graška univerza ustanovljena izrečno za potrebe mnogojezične Notranje Avstrije. Zato protestirajo zbrani zastopniki proti tej kršitvi zakona in zahtevajo, da se še pred začetkom letnega semestra ukine.“

Odstavek ustanovne listine, ki jo je izdal nadvojvoda Karel I. januarja 1585. leta, in na katerega se resolucija sklicuje, se glasi v izvorniku takole: „... universitatem... cum in finem instituere et erigere intendimus, ut quod alii principes suorum subditorum salutis commodoque prospicientes, sibi licere existimant, illud nos quoque, plures easque ampliores diversarum nationum et linguarum provincias (sc. interioris Austriae) possidentes, multo majori ratione et jure posse omnes intellegant“. Enako govori tudi papeževa bula (1585), s katero je papež potrdil ustanovitve univerze in v kateri se omenjajo „ampliores manipuli ex diversarum nationum et linguarum agris, quarum provincias dictus Carolus Archidux possidet“. Tudi ustanovna listina, ki jo je izdal nadvojvoda Ferdinand I. 1602, se v tej stvari zлага s Karlovo. Da se je univerza te svoje naloge v pretečenih stoletjih zavedala in jo tudi vršila, za to imamo tudi zgodovinski dokaz. Zahn je priobčil (Mitt. d. hist. Ver. für Steiermark, XXX, str. 112—120) zanimiv „Vischerianum“, poročilo o prospektu Gradca z opisom, ki ga je izdal Vischer I. 1675 in ki se je — dotlej skrit in nepoznan — našel v dvorni knjižnici na Dunaju. Tam pravi Vischer med drugim (str. 117): „Nicht weniger ist zu beobachten die berühmte Universität, in welcher die Theologia vnd Philosophia wegen vnterschiedlicher Subjecten als Teutsch, Italianisch, Ungarisch, Croatisch vnd Windischen bester Massen florieren, darinnen Doctores Theologiae vnd Magistri Philosophiae creiret werden, darumben dann vnd wegen der zwey Jahr-Märckt daran einer vmb Mitfast, der ander vmb Aegidi drey Wochen lang gehalten werden, dise Stadt sehr Volckreich ist.“

Ta odstavek tolmači Zahn (str. 114) tako, da meni, „an der Universität würde (kakor pripoveduje Vischer) deutsch, italienisch, ungarisch und windisch vorgetragen“ in pripominja k temu v oklepajih „was uns jetzt (namreč leta 1882.) eben noch abginge“. — Zdi se, da išče Zahn v Vischerjevih besedah preveč; kar se da iz njih jasno spoznati, je v prvi vrsti to, da se je takrat štelo graški univerzi v slavo, da je kolikor mogoče tujih narodnosti nase priklenila.

Dr. Jož. A. Glonar.

IV. jugoslovanska umetniška razstava. Ob navzočnosti kralja Petra, prestolonaslednika kraljeviča Aleksandra, vseh ministrov, bolgarskega ministra narodne prosvete S. S. Bobčeva in izbranega belgrajskega meščanstva je bila 27. maja v Belgradu slavnostno otvorjena IV. jugoslovanska umetniška razstava. Razstave, ki šteje 1200 umotvorov, so se udeležili umetniki vseh jugoslovanskih narodov.

Nova grobova. Dne 11. maja t. l. je v Celju umrl prof. Ivan Fon, ki je deloval na polju šolske književnosti. V zadnjem času je prirejal z nadzornikom P. Končnikom nemške čitanke za nižje razrede slovenskih srednjih šol. — V Zagrebu je dne 21. maja legel k večnemu počitku pravi akademik in umirovljeni vseučiliški profesor Natko Nodilo. Baval se je predvsem z bajeslovnimi študijami, ki jih je večinoma priobčil v „Radu“. „Društvo hrv. književnikov“, katerega predsednik je bil, piše v nekrologu o njem: „Živio je s duhom narodâ, dok su se borili s neznanjem i fanatizmom srednjega vijeka, zanosio se za religiju, kojoj se klanjahu stari Slaveni po šumama i vodama svojim, vodio je smjelo i otvoreno riječ slobode. Sada je predao duh u ruke silama, koje je pratio i proučavao kroz svoj život, i, ma da je tijelo predao prošlosti, koju je toliko ljubio, ostavio nam je svoja djela u nenadkriljivom slogu napisana za vječnost.“

Narodna knjigarna

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

se priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok** in **vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih nepolitičnih časopisov.**

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi potrebščinami

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakovrsten **papir**: kancelijski, konceptni, pismeni, ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakovrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd. ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

trgovskih knjig

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic, kupnih knjižic** in sploh vseh potrebščin te stroke.

Prometa koncem leta 1911 614·5 milijonov.

Mestna hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, v lastni hiši, Prešernova ulica števil. 3.

Stanje hranilnih vlog nad 42 milijonov kron.

Rezervni zaklad nad 1.300.000 kron.

Največja slovenska hranilnica.

Sprejema vloge vsak delavnik.

Sprejema tudi vložne knjižice drugih denarnih zavodov.

Obrestuje po

4 $\frac{1}{4}$ $\frac{0}{0}$

brez odbitka.

Za vloge jamči rezervni zaklad hranilnice in mestna občina ljubljanska z vsem svojim premoženjem in z vso davčno močjo.

Poslovanje nadzoruje c. kr. deželna vlada.

Izključena je vsaka špekulacija in izguba vložnega denarja.

Posoja na zemljišča in poslopja proti **5%** obrestim in najmanj $\frac{1}{2}\%$ amortizacije.

Za varčevanje ima vpeljane

domače hranilnike.

Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.